mülkiyeliler birliği dergisi

YIL 1969 SAYI 14

İÇİNDEKİLER

Sayın Okurlar

İlk kuruluşu 1908, üçüncüsü 1946 olan Birliğimiz, bir meslek teşekkülü olarak varlığını ispat etmiş ve kendini kabul ettirmiş bulunuyor. Dergimiz, bu hususdaki çalışmaları zamanında sizlere duyurmaktadır.

Yapılan hamlelerin maddî gücünün sağlanması ise, takdir edeceğiniz gibi, daha güç ve büyük çabaları gerektirmektedir. Orta sayfamızda bulacağınız yazı, bu çabaların ne olduğunu ve ana hedefimizde bir safhanın daha ne şekilde gerçekleştirildiğini sizlere açıklamaktadır.

Şimdi son nokta, Büyük Mülkiye Sitesi'nin gerçekleşmesindeki son hamleye sıra gelmiş bulunuyor. Tabii, maddî imkânsızlıklar, çırpınmalar... gücünüzle oranlı olarak sizlere seslenişlerimiz olacaktır. Bundan evvelki gibi, sesimize cevap alacağımıza güveniyor ve bu güvenle de tahmin ettiğimiz zorlukları seve seve kabul ediyoruz.

Bu hususta bir yazıyı da iç sayfalarda bulacaksınız.

Hepinize sevgi ve saygılar...

MÜLKİYELİLER BİRLİĞİ

İnsanlığın Geleceğine Doğru

(Geçiş Dönemi)

Prof. Carlo M. CİPOLLA
Çev. Muzaffer UYGUNER

Ekonomik organizasyonun üç temel tipi - avcılık, tarım ve sanayi - ekonomik ve nüfusla ilgili düzecin üç biçimidir. Bu tiplerden birinden öbürüne kültürel ve sosyal bazı değişiklikler olmadan geçilemeyeceği kanısında olduğumuzu da belirtmeliyiz.

Bu değişikliklerin önemini ve genişliğini de açıklamalıyız: Bir geçiş döneminde mi yaşıyoruz? Dünya nüfusunun üçte ikisinin köylü olduğu bir çok ülke var. Nüfusun üçte biri ise gene «tarlalarda» çalışacak Sanayi devrimi bütün yeryüzüne yayılıyor. Şunu iyice belirtelim ki bu değişiklikler yalnız sanayi dünyasında değil, aynı zamanda «sosyal alanda ve aydınlar çevresinde» de olmaktadır (1). Stendhal'ın görüşü ile, diyebiliriz ki, teknolojik devrim «geleneklerde, fikirlerde ve inançlarda» (2) devrimle birlikte yürür. Yeni bir hayat biçimi ortaya çıkıyor, bir başkası zamanla kayboluyor.

Varlığın bütün yönleri yeni üretim biçimleri çarkında yer alıyor. Sosyal bakımdan söylersek, aile bağları, geniş bir bakışla serbestlik alanına kayarak zayıflıyor. Sosyal ve ortak hizmetlerdeki kişisel tasarruf yok oluyor. Felsefî karakterde, evrensel ve seçkinlere dönük eski eğitim tipi siliniyor ve yerine kitlelerin yararına teknik eğitim geçiyor. Artistik çalışma, yerini teknik inceliğe bırakıyor. Yeni hukuk kurumları, teşebbüslerin sahipliğinde ve yönetiminde yeni tipler, gelir dağılımında çeşitli şekiller, yeni hazlar, değerler ve idealler beliriyor ve sanayileşmenin yöntemi yerleşiyor.

«Sanayileşme» gerçekleştiğinde, sosyal - kültürel değişiklikler, ekonomik değişikliklerle bir ahenk içinde gelişme göstermektedir. Fakat, geri kalmış bölgelerde bugün yapıldığı gibi, «sanayileşme» yapmacık olarak yürütülmeğe çalışıldığında, sosyo - kültürel alanda, ekonomik yapıdan çok daha fazla bir karşı koyma ile karşılaşılmaktadır. Bu gibi hallerde, durgun sosyo - kültürel ortam, sanayileşme bakımından harcanan gayretler için müthiş bir engel teşkil etmektedir ve bu uğurdaki gayretleri boşa çıkarmaktadır. Bu yüzden, sanayileşmelerini sağlamak için zorlayan toplumlarda - az ya da çok heyecanlı olarak - siyasal ve sosyal devrim hareketlerine girişme gereği duyulmaktadır. Sosyal ve siyasal devrim, sosyo - kültürel değişmede sert bir yöntem olarak nitelendirilmektedir. Bütün sefalet ve acılar sanayileşme için ödenmesi gereken fiyatların yüksekliği olarak görülmektedir.

Teknik çağda eğitim :

Bir toplumun sanayileşmiş olup olmadığı hususundaki bazı göstergeleri başka yerde göstermiştim. Sanayileşmenin maddî bakımdan ortalama yaşama düzeyinde olağanüstü bir iyilik getirdiği yadsınamaz. Bununla birlikte, sanayi dünyasının mutlak gerekli olduğu yolunda bir tüme varım da yersiz olur. Sanayi devriminin yayılış mekanizmasında, **a priori**, maddî sonuçların tüketici olduğu söylenebilir. Eğer insanlık kendi kendini eğitimde büyük bir çaba göstermezse, sanayi devrimi bütün insanlar için yokedici bir felâket olarak ortaya çıkacaktır; bu tehlike yok değildir.

Madenleri ve elektrik santrallarını ele almazsak sonuç bu olacaktır. Henüz bitiremediğimiz yeni evde oturmağa çalışmazsak bu sonuçla karşılaşacağız. Çevremizde her şey ne kadar çabuk değişti: İnsan ilgileri, iş koşulları, görenekler.. Psikolojimiz bile, en içten temelleri içinde altüst oldu.

«Yeni oyuncaklarımızın hayretle karşılandığı genç barbarlarız hepimiz.. Bir imparator-

(1) Ashton (T. S.), 1950, The Industrial Revolution, Londra, s. 2.

(2) Stendhal, 1925, Recine et Shakespeare, Paris c. 1, s. 91.

lük yaratan sömürgecilik için hep fetheylemek duygusu içindeyiz. Asker, sömürge halkını aşağılamaktadır. Fakat, fethin amacı bu sömürgede yerleşmek değil miydi? Böylece, gelişmemizin heyecaniyle, insanlara hizmet için demiryolları yaptık, fabrikalar kurduk, petrol kuyuları açtık. Bu yapılanları insanlara hizmet için yaptığımızı unutmuş görünüyoruz. Fetihler sırasında töremiz bir asker töresi oldu. Fakat şimdi, sömürgeleştirmek zorundayız. Henüz yüzünü görmediğimiz bu yeni evde yaşayanları değiştirmek durumundayız. Bir bakıma, gerçek, binayı kurmaktır; bir bakıma da orada oturmak» (3).

Huxley, Fromm, Whyte (4) ve başkaları, sanayi toplumu üzerinde dolaşan kötü gelenekler ve akıl hastalıkları tehlikesi hususunda daima uyardılar bizi. «Sanayi» dünyasının kütle okulları, fikiri bir yana iterek, yalnızca «teknik» öğretiyorlar. Çoğalan «sanayi» üniversitelerinde okuyan aydınlar, Ortega y Casset'nin kütleşen bilginler dediği tipe benzemektedir (5). Teknik gelişmeler ihtimamsız ve sorumsuz olarak, çağdaşlarının önemli güclerini kontrol etmek ve aynı zamanda onlara etki yapmak - onları yönetmek de diyebiliriz - durumuna getiriyor insanları.

Bütün bunlar, hangi ölçüde sanayi ile sıkı sıkıya bağlıdır? Bunların akışını eğitim çabaları ne ölçüde frenleyebilecektir? ABD. nde, Fransa'da, İngiltere'de, Almanya'da, İtalya'da, Belçika'da, Danimarka'da ve Hollanda'da özel harcamalar üzerinde yapılan incelemeler, bunların hepsinde, insanların tütün ve içkilere eğitimden fazla para harcadıklarını göstermiştir. Hiç şüphesiz, özel bütçelerin bu iki kalemi arasındaki tam karşılaştırmalar yapmadan önce bazı düzeltmelerin yapılması gerekmektedir. Üretimle doğrudan doğruya ilgili olmayan bir dönemde, eğitim kadar, beslenme ve giyinme zorunluğunu da hesaba katmalıyız. Özel eğitim harcamaları ile ilgili gerçek harcamaların değerlendirilmesinde, dolaylı vergilerin de hesaba katılması gerekir. Özel harcamaların geleneksel terekkübü, değeri ölçüsünde insanda endişe yaratır. Böylece, ailelerin genç kuşakların eğitim sorumluluğunu toplumun omuzlarına yükleme hususunda çok kuvvetli bir eğilim gösterdikleri ortaya çıkar.

Eğer aile bağı sınaî dünyada koparsa bir daha sağlanamaz. Ana-baba daima uyarılmalı ve büyük kültürel sorumlulukları kendilerine anımsatılmalıdır. İyi bir eğitim en büyük yatırım sayılmalıdır. Bu konuda ortak hizmetler, ödenekler ve okullar ailenin yerini tutamaz.

«Hatta eğitim görmüş azınlık insandaki doğal bencilliğe düşmüş, hattâ bütün güclerini, benzerliklerinde ve eğilimlerinde hiçbir ayrıcalıkları olmayan çoğunluk ile kültür mirasını paylaşmaya harcamışlardı ve sanayi devriminden önce, temel ekonomik gereksinmelerin sağlanması için en ufak bir gayret göstermemişlerdi. Sanayi öncesi ekonomide, insanların ve hayvanların kas güclerinin yerini mekanik kuvvet almamıştı henüz, toplumun bütün bireyleri, küçük bir azınlık bir yana, ancak çok az bir azınlığı yaşatabilecek bir ortaçağ tarımı ile geçinmek durumunda idiler. Uzun süredir kabul edilemeyen bu adaletsizlik sanayi devriminin getirdiği olanaklarla kaldırıldı» (6) ve insanlığın kütle halinde eğitimi sağlandı.

Sanayi toplumlarında güdülen yol budur. Fakat, bu hususta tedbirli olmalıyız. Eğitim görmemiş ya da az görmüş kitleler kültürle etkilenmekte, felsefeyi ve sanatı bir basitlik dalgası kaplamaktadır. Ben iyice inandım ki biz bunu çok pahalı ödeyeceğiz. Fakat bazı şeyler, bu arada kitlelerin eğitimi konusunda yapılan önemli sosyal yatırımlar kültür üzerindeki zararlı etkileri epeyce azaltacaktır. Aileler de çocukların mümkün olduğu kadar seçkin olmalarını sağlamak üzre geniş ve güzel bir eğitim için gayret göstereceklerdir. Ailelerin ve toplumun bu ortak çabaları Huxley tarafından düşünülen hüzünlü geleceği biraz ılımlı hale getirecektir. Yarı eğitilmiş insanların basit uyğarlığı, insanî olmayan bir tiranlık sisteminin getirdiği tutsaklık, «bitmeyen bir monotonluk ve çaresiz bir hüzün içinde ve insanı boğulmağa götüren bir sıkıntının eğemen olduğu şehirlerde» anonimlik ve üstüstelik.

İnsan biyolojik geçmişi :

İnsanlık, varlığının uzun bir süresinde, tam bir vahşet halinde yaşadı. Ancak, tarımın bulunması ile, oldukça yeni bir çağda, farklı bir hayata girildi. Birinci devrimi izleyen olaylar üstüste gelerek etkilerini gösterdi. İnsan, hayvansal ve bitkisel enerji kaynaklarını kontrol yeteneğini kazandıktan sonra öbür başka kaynaklara da sahip oldu, bilgisinin artması yeni elde ettiği enerji kaynaklarının verimini artırmada fayda sağladı. Bir çok kişi çevresine elkoymağı genişletiyor ve bazıları daha genişletmeğe yöneliyordu.

---

(3) A. de Saint-Exupéry, 1953. Terres des Hommes, Paris, s. 58—59

(4) Fromm (E.), 1956, The Sane Society, New York; Whyte (W. H.), 1959, L'Homme de l'organisation, Paris; A. Huxley, 1958, Retour au «meilleur des monde», Paris.

(5) Ortega y Gasset, 1937, La révolte des masses, Paris, s. 111-119.

(6) Toynble (A. J.), 1960, «Education: The Long View» (Saturday Review), s. 62.

On binlerce yıl, oldukça uzun süredir; fakat, dünyanın ve insanlığın bütün tarihî bakımından on bin yıl küçük bir bölüm sayılır. Bu on binlerce yıl içinde **homo sapiens** (7) vahşet durumundan yeryüzünü ve çevresini fetheden insan durumuna geçebildi. Bu hesaplama, zamanı geleneksel kronolojik ölçü - güneş yılı - ile tâyin etmek yerine kuşakları esas alarak yapılırsa, çok ilginç bir sonuç verir. Neolitik devrimin Avrupa'da M. Ö. 5000 - 2000 yılları arasında, yani yirmi beş kuşaklık bir sürede yayıldığı düşünülürse, Avrupa'nın bugünkü halini alabilmesi için bu «korkunç» atalarından bu yana 150 kuşağın geçtiğini bilmemiz gerekir.

Burada büyük bir mesele çıkıyor ortaya. Bilginin ve denemelerin artışı ile, teknik gelişme **homo sapiens** tarafından büyük bir hızla sağlandı. Çok küçük bir kuşak döneminde, insan çevresini kontrol etmeği ve doğa'nın en kudretli kuvvetlerine eğemen olmağı başardı. Fakat ne derece kaliteli bir duruma erişti?

Başlangıçta insanın et yiyen ve yamyamlık yapan ve bundan zevk alan bir hayvan olduğunu söylemeliyiz. Dr. Marais, Dr. P. J. Van B. Viljoen ve Dr. Uys Pienaar hiçbir et yiyenin bir sırtlan iskeletini parçalamayacağına işaret ediyorlar. Aksine, daha sonraları da Güney Afrika kırlarında mumyalaşmış sırtlan ölülerine rastladıklarını; bunların çoğunun tüfekle ya da tuzağa düşürülerek öldürüldüğünü ve bunlara ne kuşların ne de dört ayaklı hayvanların dokunmadığını tesbit ettiklerini söylüyorlar. İnsanlar, sözgelişi eski Avrupalılar, sırtlan eti yemekten iğrenmemişlerdir. Sırtlan eti, et yiyen öteki hayvanlara bulantı verici görünüyordu; fakat, insan, ölü yiyicilerin en büyüğü -«sapient öncesi» ya da «sapient» olsun- rakiplerinin etinden kanından faydalanıyordu. Paleontolojik buluntuların çoğu, sırtlan iskeletlerini de ortaya koymaktadır. 1829 da, Nîmes'deki Pondres mağarasında bulunan ilk kalıntılarda çanak-çömlek kırıkları arasında gergedan ve insan kemiklerine karışmış sırtlan iskeletlerine rastlandı. Bir yüz yıl kadar sonra da Çin'deki Chen-si'de yontma taş dağı araçları yakınında; Choutikien **Sinanthropus'ları** ve Makapansgat'ın **Australopithecus prometheus'ları** yakınında da bu iskeletler bulundu (8).

Modern -ve iyimser- bir yazar, «yamyamlığın yakın tarihlere kadar sürdüğünü kabul ediyor, ısrarla» ölen düşmanın etini yemek ya da oyulmuş kafatası içinde kanını içmek, faziletli görünme isteğini göstererek, en büyük hayranlık âlâmeti sayılıyordu. İlk günlerden başlayarak düşmana yapılan manevî gösteri idi bu; sembolik bir biçimde bu gelenek hiristiyan topluluklara kadar sürdü.» diyor (9). Böyle bir «manevî gösteri» nin büyük bir çoğunluk tarafıdan iyi karşılandığı konusunda şüphem var. Fakat, bundan başka, olayların biçimini de değiştirmemeliyiz. Bunlar, insanlara «manevilik» yükleyebilir, fakat burada andığımız başlangıçta bu biçimde görünmemektedir.

Binlerce yıl boyunca, olayların devamlı olarak ağırlaştırdığı «seçme» bir revişe girdi. Hiç şüphesiz, bu reviş «işbirliği» nin «iyi etmeni» ile dengeli kılındı; fakat, bu tam olamadı. İnsan gelişti: «insan avcılık için yaratılmış ve donatılmıştı.. Biyolojik gücü avcı bir hayatın tesadüfleri ile harekete geçirilmişti.» (10).

Saldırgan tipin başarıları ve çoğalması ile iyi bir duruma gelen bu reviş neolitik devrim ile durdurulamadı. Etkilerini «uygar» çağlarda da gösterdi. Bugün de, geniş ölçüde, eserine devam etmektedir ve insan geniş kudretin kuvvetlerini yönetebiliyorsa verimi -iyi ya da kötü- devamlı olarak artırabiliyorsa bundan dolayıdır. Tek insan ya da küçük bir küme -yakın tarihlerde dramatik olarak görüldüğü gibi- şu ya da bu kümeye, şu ya da bu bölgeye değil bütün dünyaya, bütün insanlığa sözle tarif edilemez felâketler getirebilir.

Çok gelişmiş ülkelerde bile, toplumun geniş bir bölüğünde saldırganlığın bir fazilet gibi ve az çok bir liyaket derecesi gibi övüldüğü de tesbit edilmiştir. Şiddete ve saldırganlığa karşı bir savaş açılması zorunludur. Her şeyden önce, toleranslı ve hoşgörür bir eğitime yönelmek şarttır. H. G. Wells, insanlığın geleceğinin eğitim ve felâket arasındaki çatışmanın sonucuna bağlı olduğunu söylemişti. İnsanın kalitesini iyileştirmeğe mecburuz.

Kalite mi, miktar mı?

İnsanlığın kalitesinin iyileştirilmesi derken miktar artışından söz etmiyoruz. Fazla nüfus, iş bölümü ve ücret olanaklarını ortaya çıkarır. Bu olanaklar insan başına gelirin artışına, hayat düzecinin yükselmesine ve iyi bir eğitime bağlanır. Fakat, kalite ve miktar birbirine zıt olur. Eldeki kaynakların kalite ve miktar arasında bölümü, tarih boyunca hiç bir zaman tam sağlanabilmiş değildir. Bu konuda kesin bir sonuca varmak için özellikle töresel değer ve kültürel verilerle ilgili tarafsız değerlendirmeler yapılmalıdır, bu da mümkün değildir. Her şeye karşın, bazı olaylar, belki de genel eğilim hakkında bir fikir verecektir. Neolitik devrim olduğunda, yeryüzündeki insan sayısı 20 milyon kadardı. Bugün bu miktar 2 700 milyondan fazladır. Ergenler de dahil, bu nüfusun % 5 kadarı okuma yazma bilmemektedir (Tablo I). Bu rakamlara şöyle bir bakarsak eldeki kaynakların artan nüfus tarafından insanların kaliteli olması için tüketildiğini anlarız.

---

(7) **Homo sapiens,** bilinçli insan anlamındadır.
(8) Dart (R. A.), 1959, Adventures with the Missing Link, New York, s. 127-28.
(9) Berril (N. J.), 1957, Man's Emerging Mind, New York, s. 85.
(10) Coon (C. S.), 1958, The Story of Man, New York, s. 8 ve 212.

Tablo I. Dünya nüfusunda ergenlerin okuma yazma bilme oranı tahmini, 1950

	15 ve daha yukarı yaştaki nüfus (milyon)	Okuma yazma bilenlerin oranı (%) Ergen. nüfusta
BÜTÜN DÜNYA	1 587	55—57
AFRİKA		
Kuzey Afrika	40	10—15
Tropik vve Güney	80	15—20
AMERİKA		
Kuzey Amerika	126	96—97
Orta Amerika	30	58—60
Güney Amerika	67	56—58
ASYA		
Güney-Batı Asya	37	20—25
Orta Güney Asya	287	15—20
Güney - Doğu Asya	102	30—35
Doğu Asya	404	50—55
AVRUPA		
Kuzey ve Batı Avrupa	102	98—99
Orta Avrupa	96	97—98
Güney Avrupa	95	79—80
OKYANUSYA	9	89—90
RUSYA	112	90—95

Kaynak : UNESCO, 1957 (11)

Bugün, kaynaklarımızın en önemli bölüğünü kaliteli insan için harcamalıyız. Julian Huxley gibi düşünerek kaliteyi miktarın üstünde tutmalıyız. Kamu kesimi ve özel kesim bu amaçta birleşmelidir. Burada, yalnız teknik bilgilerden söz edilmediğini unutmamalıyız. Bilinen tekniği en iyi kullanabilmenin eğitimle olabileceğini de bilmeliyiz. «Çağımız her şeye egemendir, fakat kendine değil. Kendi bolluğu içinde yitiriyor kendini» (12).

Azgelişmiş ülkeler sıkı ve iyi düzenlenmiş bir eğitim plânından kısa sürede yararlanabilir. Burada eğitim araçları yardımı teknik ve eko nomik yardımdan önce gelmelidir. Hayat ve insan değerleri için ayırıcı olan teknik kadar teh likeli bir şey yoktur. Hoşgörüsüzlüğün ve saldırganlığın kurbanı olan bir ortam içinde, modern tekniğe giriş ürküntü veren bir olay olacaktır Konuya el atılması zorunludur ve zamanı gelmiştir, aksi halde insanlığın durumu öncekin den kötü olacaktır.

---

(11) Unesco, 1957, L'Analphabétisme dans le monde au milieu du XX. siècle, Paris, s. 15.

(12) Ortega y Gasset, 1937, a. g. e., s. 39.

PERSONEL REFORMU

(40 YIL ÖNCESİ VE SONRASI)

Mecdeddin AKIN

20 yıla yakın bir süre içinde Barem kanunlarının uygulanması ile ilgili görevlerde bulundum. Bu süreden sonra da aynı kanunların uygulanmasında yakın ilişkilerim oldu. Aşağı yukarı bu alandaki görevlerimin toplamı 28 yılı aştı. 28 yıldanberi, 40 yıl önce (1929 yılında) yürürlüğe konup 10 yıl uygulandıktan sonra 1939 yılında yürürlükten kaldırılan 1452 sayılı (Devlet Memurları Maaşatının Tevhit ve Teadülüne dair Kanun) un zaman zaman etkisi altında kalmışımdır. Bu kanunu kaldıran ve yerine yürürlüğe konan 3656 sayılı kanunla Kamu İktisadi Teşebbüsleri personelini kapsamına alan 3659 sayılı kanunun, değişen ekonomik şartlar karşısında yetersiz kalmaları yüzünden yapılan çeşitli değişiklikler, maaş ve ücretlerle ilgili olarak bazı özel kanunlarda yer alan özel hükümler, çapraşık bir durum yaratan ücret rejimi ve nihayet doğar doğmaz ölen 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu 1452 sayılı kanuna olan hayranlığımı daha da arttırmıştır. Bu nedenlerdendirki, 40 yıl önce gerçeklestirilen personel reformunun nasıl yaya bırakıldığına birtürlü aklım yatmıyor, son reformla getirilen modern bir sistemi dahi yürütemediğimize adeta hayıflanıyorum. Çünki, 40 yıl önce, halen gerçekleştiremediğimiz sınıflandırma sistemi, basit te olsa yerleştirilmiş, değişecek ekonomik şartlara göre ücretlerin kolaylıkla ayarlanmasını sağlayacak bir ücret rejimi rayına oturtulmus, bugünkü gibi kesmekeş duruma gelen ücretler derlenip toparlanmış, personel reformu yanında vergilerde reformu öngören kanunun hemen yürürlüğe konması gerçekleştirilmiştir.

43 yıl önceki personel reformuna nasıl başlanmış, nasıl sonuçlandırılmış? Bu hususları kısaca gözden geçirmek şüphesizki faydalı olur.

Cumhuriyetin ilânından aşağı yukarı iki yıl sonra, 31/3/1926 tarihinde yürürlüğe konan 788 sayılı (Memurin Kanunu) nunda, bugünkü sosyal adalet ilkelerine dayanılarak hazırlanıp reform kanunu olarak nitelendirilen 657 sayılı Devlet Memurları kanununun getirmek istediği sisteme nasıl parmak basıldığına ayrıca değineceğiz.

Genellikle, Devletin çalışanlardan istediği hususları, memurların görev ve sorumluluklarını tesbit eden, bunların bazı sosyal haklarını belirten 788 sayılı Memurin Kanununun geçici 2. maddesi, memurların haklariyle ilgili amaca işaret ediyor;

(Devlet devairinde sınıf, derece, unvan ve maaşatının teadül ve tevhidini temin için bir kanunu mahsus tedvin olunacaktır.)

Görülüyorki, 788 sayılı Memurin Kanunu, 43 yıl önce, memurların gördükleri işlere ve yüklendikleri sorumluluklara göre sınıflara ayrılması, derece ve maaşlarda denge sağlanması ilkesini getirmiş; 1961 Anayasasının 45. maddesindeki (Devlet, çalışanların yaptıkları işe uygun ve insanlık haysiyetine yaraşır bir yaşayış seviyesi sağlamalarına elverişli, adaletli bir ücret elde etmeleri için gerekli tedbirleri alır.) hükmiyle bağdaşan ilkelere yer verilmesi amacını göstermiştir. 1924 Anayasasının 93. maddesi sadece (Bilûmum memurların vasıfları, hukuki vezaifi, maaş ve muhassasatı ve sureti nasp ve azilleri ve terfi ve terakkileri kanunu mahsus ile muayyendir.) hükmünü taşıyordu. Memurların görevleri, atanma ve işlerine son verme şartları ve sınırlı olarak bir kısım hakları 788 sayılı (Memurin Kanunu) ile düzene konulmuş ve aynı kanunun, yukarda metnini aldığımış geçici 2. maddesi Anayasanın 93. maddesinden aldığı yetkiye dayanılarak çalışanlara ait haklarla ilgili hükümlerin ayrı bir özel kanunla düzenleneceğini işaret etmiş bulunuyordu.

788 sayılı Memurin Kanunu'nun geçici 2. maddesiyle gösterilen amaca doğru çalışmalar ancak üç yıllık bir süre içinde gerçekleştirilebilmiş, önce, 2/7/1927 tarihinde memurların maaşlarının ödeme esas ve formaliteleriyle ilgili hükümleri taşıyan 1108 Sayılı (Maaş Kanunu) 1/9/1929 tarihinde de 1452 sayılı Barem kanunu (Devlet Memurları Maaşatının Tevhit ve Teadülüne dair Kanun) yürürlüğe konmuştur.

Birinci Dünya Savaşı ve onu kovalayan Kurtuluş Savaşı, benzeri olağanüstü hallerde daima görüldüğü gibi, fiat artışını doğurmuş ve bu nedenle memurların maaşlarına zaman zaman çeşitli zamlar yapılmıştı. Tahsisatı Fevkalâde, Makam Maaşı, İhtisas Ücretleri, Pahalılık Zammı, Tahsisatı Maktua, Tayın Zammı, Zammı mahsusa gibi adlarla ek ödeme ve ödenekler vardı. Ayrıca maaşlardan da Emeklilik Keseneği, Kazanç Vergisi Maktu Vergi. Kazanç Kesrimunzamları, Maarif Vergisi, Yol Vergisi, Damga Pulu v.b. gibi çeşitli kesintiler de yapılmakta idi. Bordro

düzenlemek adeta bir ihtisas işi haline gelmiş, çeşitli zorluklara, bir sürü kâğıt israfına yol açacak seviyeye yükselmişti. Bu bakımdan bir reform yapmak gerekiyordu. 1452 Sayılı Barem Kanunun hazırlanıp ivedilikle yürürlüğe konmasını etkileyen nedenleri şöyle özetleyebiliriz :

1 — 1924 Anayasasının 93. maddesinden kuvvetini alan 788 sayılı Memurin Kanununun geçici 2. maddesi modern bir barem kanunu hazırlanmasını emrediyor, görülen hizmete uygun ve muadelet sağlayacak dengeli bir ücret rejimi getirilmesini öngörüyordu.

2 — Maaştan başka bir sürü ek ödemelerin ve maaşlardan yapılan çeşitli kesintilerin yüzünden bordroların düzenlemesi bir ihtisas hizmeti haline gelmişti, bordrolar bir sahifeye sığdırılamayacak kadar sütunları ihtiva ediyordu. İşte bu nedenlerle 1452 sayılı kanun hazırlanmış ve bunun yanında vergilerde de reforma gidilmesi öngörülmüştür. Getirilen yeni ücret rejimi ile memurların maaşlarından kesintiler, emekli aidatı da dahil, kaldırılıyor net maaş ödenmesi sağlanıyordu. Fiat değişiklikler karşısında maaşların kolayca ayarlanmasına imkân veren derece, asli maaş (gösterge), emsal (katsayı) sistemi getiriliyor vasıtasız vergilerin ıslahı ön görülüyordu. Vergi reformu ile ilgili hususlar üzerinde durmayacağız. Aşağıda, 1452 sayılı barem kanunu ile ilgili gerekçelerde vergi reformunu zorlayan nedenlerle ilgili açıklamalara da rastlayacağımız için sadece değinmekle yetiniyoruz.

40 yıl önce, Personel Reformunu gerektiren şart ve nedenlerle bugünkü Personel rejimi ile ilgili reformu gerektiren şart ve nedenler arasında bir kıyaslama yapabilmek bakımından çok ilginç bulduğumuz 1452 Sayılı kanuna ait gerekçeyi ve zamanın Maliye Bakanının Türkiye Büyük Millet Meclisinde Kanun Tasarısı hakkında yaptığı konuşmayı gözden geçirmek faydalı olur kanısındayım.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Bütçe Encümeni mazbatasında 1452 sayılı kanunun hazırlanmasını gerektiren nedenler ve tasarının özellikleri şöyle açıklanıyor:

(... tedkikat esnasında alâkadar vekiller icabettikçe hazır bulundukları gibi bu mes'eleye müteallik olmak üzere muhtelif tarihlerde encümenimize vürut etmiş olan elliyi mütecaviz arzuhal ve telgrafname dahi nazarı mütaleaya alınmıştır.

(Lâyiha başlıca şu maksatları istihdaf ediyor;

(1 — Memurların elyevm almakta oldukları aylıklar, asli maaşlara muhtelif nisbetlerde tahsisatı fevkaladeler, pahalılık zamları, tahsisatı maktualar, makam tahsisatları, ihtisas ücretleri, tayın zamları, zammı mahsusalar ilâve olunduktan sonra tekaüt tevkifatı, kazanç vergisi, maktu vergi, Kazanç kesri munzamları, maarif vergisi, yol vergisi, damga pulu bedeli gibi muhtelif katiyat yapılmak suretiyle hesap edilmektedir. Bir memurun alacağı aylığın tahakkuk ettirilebilmesi böyle karışık ve müşkül bir ameliye halini aldığı cihetle maliye devairi beyhude hesaplarla uğraşmakta ve ekseriya yanlışlıklardan kurtulamamaktadır. Memur da alacağı paranın hakkı miktarını bilmemektedir. Yeni layiha bir taraftan zamları ilga etmek, diğer taraftan muhtelif tevkifat ve katiyatı ref veya alelumum mükelleflerin tabi oldukları ahkâma terk eylemek suretiyle bu vaziyetin tanzim ve ıslahını istihdaf etmiş bulunuyor.)

(2 — Memur maaşatı elyevm 4 liradan başlayarak 155 lirada hitam bulan 53 nevilik bir silsile halindedir. Bu nevilerin fazlalığı ötedenberi yapılması arzu edilen umumi terfi için esaslı bir hail teşkil etmiş ve her sene dağınık bazı zamlar icrası zaruretini tevlit ederek bu yüzden de gittikçe istikrar ve muadeletin haleldar olmasına sebebiyet vermiştir.)

(Maaşatın tevhit ve teadülü, derecelerinin tesbiti umumi terfih için imkân hazırlamış olacaktır. Layihada temini istihdaf olunan maksatlardan biride budur.)

(3 — Umum memurin kanununun 2 inci mukat maddesi de zaten Devlet memurları maaşatının tevhit ve teadülüne dair bir kanunu mahsus yapılmasını emretmektedir. Yeni layiha bu hükmü yerine getirmekle beraber Teşkilâtı Esasiye Kanununun 56 ve 93 üncü maddelerinden de mülhem bulumaktadır.

(Layihanın en mühim kısmını teşkil eden tasnif cedveline gelince; Hükûmetçe on yedi sınıfa ayrılması tesbit edilen memurlar arasında bazı teselsüllerin karşılığını ve madun ve mafevk memurların aynı sınıfa idhal edildiğini gören encümenimiz tasnif esasını tebdil ile beraber maaş derecatının yirmiye iblağını ve memurları ayrı bir cedvelde tasnif etmekten ise layihaya bir kadro cedvelinin raptı ve buna yeni teşkilât kanunu yapılıncaya kadar teşkilât kanunu mahiyetinin izafesi suretiyle hem teselsül zaruretinin tatminini, hem muhtelif derecelere ayrılacak memurların daha ziyade hukuku mükteseplerinin himaye ve madun ve mafevk münasebetlerinin vikayesini ve devair teşkilâtında daha kat'i bir istikrar ve muadelet teminini iltizam ederek bu dairede bir kadro cedveli tertip ve ikinci madde merbutu olmak üzere layihaya ilâve eylediği gibi maaş derecatını gösteren cedvelde de münhasıran **maaş asılları-nın iraesini ve bu asılların muhtelif emsaller ile darbından elde edilecek hasılların memurlara maaş olarak verilmesini tercih ve buna göre üçüncü maddeyi tedvin etmiştir. Harcırah ve tekaüt hesabında esas tutulacak maaş asılları ile memurlara verilecek aylıkları ayrı ayrı cedvellerde göstermek yerine daima maaş aslını muhafaza ve bunu imkân ve ihtiyaca göre tatbik olunacak emsaller ile aylıkların tayini için miyar ittihaz etmek ekseri memleketlerde ihtiyar edilmiş bir tarzdır. Bu sayede teşkilâtın ahenk ve muadeleti bozulmaksızın bidçenin müsaadesi nisbetinde emsali tezyit suretiyle memurların terfihi daha kolay olabilecektir.)**

(... Cedvele dahil olan memurlar adedi (44.500'e yakındır. Cedvel haricinde kalmış olan (ve elyevm maaş almakta bulunanların yekûnu (da 4.000 kadardır. Gelecek sene maaşlılardan (ücrete veya ücretlilerden veya cedvel haricinde-(ki maaşlılardan esas maaşlılar cedveline nakle-(dilecekler dolayısiyle bu erkamda tebeddülat (olacaksada yekûn yine istikrar edilecek derece-(de kalmış olacaktır...)

(Cedvele nazaran memurlara verilecek se-(nevi maaş yekûnu 34.000.000 küsur liradan iba-(ret bulunmaktadır. 928 senesi kadrosunda maa-(şatın - muhtelif zemaim dahil olduğu halde - (yekûnu ise tekaüt aidatı ve kazanç ve maktu (ve maarif vergileri ve kazanç kesri munzamları (badettenzil takriben 30.000.000 küsur lira idi. (Aradaki 3.500.000 liralık fark yeni layiha ile (maaşlara vuku bulan zamaimi göstermektedir. (Memur adedi ile zam miktarı arasında yapıla-(cak nisbet her memura isabet eden vasati zam (hakkında bir fikir verebilir. **Büdçe siasının da-(ha fazla bir zamma mütehammil olmaması (yeni layihaya bu itibar ile bir terfih ma-(hiyeti verilmesine maatessüf müsait olma-(mıştır. Fakat imkân hasıl oldukça en-(cümenimiz küçük memurlar maaşatından baş-(lamak üzere peyderpey bütün Devlet Memur-(ları maaşatının maaşı asl'lerinin 5 emsali olma-(sını takip edilecek bir maksat olarak kaydet-(mek lüzumuna kaani bulunmaktadır.** Yeni layi-(hada azami emsal 4 olmasına nazaran bazı de-(recelerde bu maksada çok yaklaşmış demektir. (Ancak umumiyetle tatbiki yirmi otuz milyon (liraya tevekkuf eden bu maksat için adetten ta-(sarruf tedbiriyle müterafık olarak bilhassa za-(mana ve büdçemizde vüs'at husulüne intizar lâ-(zımdır. **Hükûmet layihasının ikinci maddesi (maaşların badema tekaüt aidatı, kazanç vergisi (ve bu vergilere munzam kesirler ve tedrisat (vergisine tabi olmayacağına ve damga pulu ile (pul vergisinin diğer mükelleflerden olduğu gibi (tahsil edileceğine dairdir. mezkûr vergilerin (baliği olan 3.726.000 liralık varidattan sarfına-(zar edilmiş olacaktır.** Maaş hesabına iras ettiği (müşkilâttan başka bir taraftan Hazinece tediye (edilen mebaliği diğer taraftan muhtelif nam-(larla vergi deye almakta hakiki bir menfaat (olmayacağı ve memurin ve mütekait ve eytam (ve eramilin, az çok terfihine hizmet edeceği (mülahazasiyle encümenimiz bu varidattan vaz-(geçilmesine taraftar olmuş ve layihasının on-(üçüncü, onbirinci ve ondördüncü maddelerinde (bazı tasrihat ile aynı hükümleri tekrar etmiş-(tir.)

Türkiye Büyük Millet Meclisine, gerek personel reformu gerekse vergi reformu ile ilgili tasarılar ivedilikle gündeme alınıp üzerinde görüşmelere başlandığı zaman söz alan zamanın Maliye Bakanı rahmetli ŞÜKRÜ SARAÇOĞLU diyorki :

(... Bu kanunlarda istihdaf ettiğimiz gaye (başlıca üç nokta etrafında temerküz ettirile-(bilir.

(Birincisi ve en mühimmi maliyede ıslahat (ikincisi maaşatta ıslahat ve zam, üçüncüsü kü-(suratın tevhidi ve vergilere de bir miktar zam.

(Elyevm Türkiyede maaş ve ücret namı al-(tında verilmekte olan paraların almış olduğu (isimler okadar mütenevvi, o kadar çokturki (bunların bir araya gelmesinden mütevellit va-(ziyet, içinden çıkılmayacak derecede karışık (bir hale gelmiştir. Maaş, tahsisatı fevkalade, (makam maaşı ihtisas ücretleri, pahalılık zam-(mı ki bu dahi yer yer yüzde altmış, elli, kırk, (otuzdört, nisbetinde yapılan uzaklık ve pahalı-(lık zamlarından teşekkül eden, polislere ve pos-(ta memurlarına zammı mahsus ve zabıtan ve (mensubuini askeriyeden bir kısmına nefer tayı-(nı namları altında verilmekte olan para elyevm (vermekte olduğumuz maaşatın bu suretle vuku-(bulan silsilei zamaimi bir çok sütunlardan te-(rekküp eden bir vaziyete geçmiş oluyor. Bu-(nunla müşkilat ve karışıklık bitmiş olmuyor. (Sadece başlıyor. Bu karışık vaziyetten sonra (vereceğimiz paranın yekûnundan da bir silsilei (tevkifat başlıyor. Bu tevkifat tekaüt aidatı (kazanç vergisi, maktu vergi, belediye hissesi (diye tarik bedeli, maarif, pul parası ile beraber (bu silsilei tevkifat zamaimden birer birer tarh (edildikten sonra maaşın ita mıktarı bulunuyor (ve böylece en sade ve normal vaziyette laakal (12 sütunluk bir deftere ihtiyacımız oluyor. (Arzettiğim şekilde verilmekte olan paraların (dahi bunlarla birleşmesiyle husule gelen vaziyet (20 sütunluk bir defter tutulmasını istilzam et-(mektedir. **Bundan maada bütün bu zamların ve (tevkifatın istinat ettikleri mevzuat okadar ka-(rışıktır ki bu karışık mevzuat arasında tam ve (kâmil ve sahih olarak bir kalemde bunu yap-(mak imkânı her para alanın ve her para vere-(nin kudreti haricine çoktan çıkmış bulunuyor. (Kezalik vergilerimizde dahi aynı karışık vazi-(yet görülüyor.**

(... Hulasatan arzettiğim bu karışıklıklara (bir nihayet vermek ve sadece bir hizmet muka-(bili para vermek demek olan maaş meselesini (tek bir sütun ve tek bir kaleme raptetmek.. (Kezalik almakta olduğumuz vergiler üzerindeki (silsilei zamaimden kat'iyen mükellefi haberdar (etmiyerek bir tek vergi namı altında ve bir ka-(lem olarak kanunun tayin ettiği nisbet dahilin-(de resen maliyeden tevzi ve taksim etmek.. Bu (iki noktai nazarı mümkün olduğu kadar temin (ettiğini zannettiğimiz iki layihayı kanuniyenin (maaşata taalluk eden aksamı hükûmet tarafın-(dan gönderilmiş olan layihada takriben maaşı (asli noktasından elli küsur dereceyi bulan me-(murlarımızı 17 dereceye yerleştirebilmiştik...... (Büdçe encümeniniz bir aydan fazla geceli gün-(düzlü devam eden mesaisi neticesinde, Meclisi (Âlinize arzettiği bu teklif ile hükûmet tarafın-(dan gönderilmiş olan layihadaki esası daha çok (tebaruz ettirmek imkânını elde edebilmek için (17 dereceyi 20 derecenin içine tevzi ve taksim (etmek esasını takip etmiştir. **Bundan başka bu (esas ve derecelerdeki asli maaşların bir emsal (ile darbedilmesi şekli kabul edilmiştir. Kezalik**

(encümen, umumi bir mülahaza olarak söylemek
(lâzım gelirse hükûmet tarafından gönderilen la-
(yihayı, orta sınıflara biraz fazla para verir va-
(ziyette görmüş ve mamafih, bu parayı gayri-
(kâfi bulmakla beraber küçük sınıf memurların
(çok daha az miktarda para aldığını gördüğü
(için bir mıktar parayı küçük memurlar üzerine
(tevzi ve taksim etmiştir)

Görülüyorki, 40 yıl önce personel reformunu gerektiren nedenler bugünkü nedenlere çok benziyor. Yalnız 1929 ekonomik buhranları nedeniyle ekonomik şartlar, ozaman, memurların lehine idi. Çünkü fiatlarda artış değil düşüş başlayordu. Bu gün ise tam tersi. Bugünkü ekonomik şartlar değişmez gelirlilerden yana değil. Bir de ozaman, gemisini kurtaran kaptan misali ücret sistemi yoktu. Fakat, buna rağmen ekonomik şartlara ayak uyduracak, fiat dalgalanmalarına göre ayarlanabilecek bir ücret rejimi amaç edinilmiş ve bu maksatla fiat artışları olduğu zaman katsayıları (emsalleri) arttırmak, uzun süreli ucuzluk olduğu zaman ise katsayıları azaltmak suretiyle dengeli bir ücret rejimi esasının getirilmesi gerçekleştirilmiştir. Bugün 657 sayılı kanunla getirilmek istenip gerçekleştirilemeyen sistemin temelleri, bugünkü kadar iddiali olmasa bile, 40 yıl önce atılıyor.

Şayet, 1452 sayılı kanunla getirilen sistem sonraları bir tarafa itilmese idi, sonradan yürürlüğe konan kanunlarla kaldırılmamış, rayından çıkarılmamış olsaydı, ya da, 657 sayılı kanun hazırlanırken bütçe imkânları ile personel reformu için gerekli kaynaklar gözönünde tutularak geçmişteki tecrübe ve denemelerden ilham alınarak kaynaklarla orantılı bir sınıflandırma, tek katsayı yerine geçici bir süre için birkaç kat sayı yoluna gidilseydi 657 sayılı kanun doğer doğmaz ölmezdi veya kaldırılmadığına göre komaya girmezdi. 657 sayılı kanunda değişiklik yapılmasının söz konusu olduğu şu sıralarda geçmişteki denemeler üzerinde hassasiyetle durulması, tamamiyle kaçırılmamış olan fırsattan faydalanılması imkânlarının henüz yitirilmediği kanısındayım.

Memleketimizde personel ücretlerinin ayarlanması, genellikle, onar yıllık süreler sonunda gerçekleştirilmiştir:

I — 1929 yılında 1452 sayılı (Devlet Memurları Maaşatının Tevhit ve Teadülüne Dair kanun ve buna parelel olarak hazırlanıp yürürlüğe konan 1453 sayılı zabitan ve askerî memurların maaşatı hakkındaki kanun, yürürlüğe konmuştur.

II — 1939 yılında 3656 sayılı (Devlet memurları aylıklarının tevhit ve teadülüne dair kanun) ile 3661 sayılı (Subaylar ve Askerî memurlar maaşatına dair olan 1453 sayılı kanuna ek kanun) ve kamu İktisadi Teşebbüsleri personelinin ücret rejimini düzenleyen 3659 sayılı (Bankalar ve Devlet Müesseseleri Memurları Aylıklarının Tevhit ve Teadülü Hakkında Kanun) yürürlüğe konularak barem hükümlerinin alanı genişletilmiştir.

III — 1946 yılında gerek Devlet memurlarının gerekse Kamu İktisadi teşebbüsleri personelinin maaş ve ücretlerine % 35 oranında zam yapılmak suretiyle ücretleri arttıran 4988 sayılı kanun getirilmiştir.

IV — 1959 yılında 7244 sayılı kanunla maaş ve ücretler iki misli arttırılmış ve daha önce 6211 ve 6675 sayılı kanunlarla kabul edilip ödenmekte olan 3 ve 5 maaş oranındaki tahsisatlar kaldırılmıştır. Kaldırılan tahsisatlar gözönünde tutulduğu takdirde maaşlara yapılan zam haddi zatında iki misli değildir, yüzde kırk oranındadır. Bu IV dönemde, 1958 yılı sonunda Bakanlar Kurulu karariyle yürürlüğe konmuş olan Yevmiyeli Teknik Personel yönetmeliğini de söz konusu edebiliriz.

1959 dan bu yana 1961 yılında, 263 sayılı kanunla, önce % 15 ve sonra % 20 oranında olmak suretiyle, maaş ve ücretlere % 35 oranında zam yapıldığı, 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun yürürlüğünün durdurulması nedeniyle 819 sayılı kanunla yalnız Devlet memurları için % 10 ve % 15 oranında avans verilmesinin kabul edildiği ve bu avansın 1069 sayılı kanunla özel idareler ve belediyeler personeline de teşmil olunduğu, kamu iktısadî teşebbüsleri personelinin bu haktan faydalandırılmadığı yakinen bilinen hususlardandır.

Görüldüğü gibi onar yıllık süreler arasındaki tedbirler okadar önemli olmamıştır. Bu çeşit davranışlar, adeta, geçim sancılarının artmaya başladığı zamanlarda uyuşturucu enjeksiyonlardan, bir parmak bal misali olmaktan ileri gitmemiştir. Personel ücret rejimindeki en önemli değişiklikler onar yıllık süreler sonunda ve ancak karınca kararınca yapılabilmiştir. Onar yıllık süreler sonunda biraz daha gayretli ücret değişikliği yapılması sanki gelenek haline gelmiş kırk yıldanberi...

On yıllık süre geçmeden 1946 yılında yapılan ücret artışı tek partili rejimden çok partili rejime geçişin bir sonucudur. Onar yıllık süreler sonunda ücret rejiminde değişiklik yapılması geleneği 1965 yılında yıkılmaya çalışılmış ise de bir kısım hükümleri 23/7/1965 tarihinde yürürlüğe konan 657 sayılı kanunun 1/3/1966 tarihinde yürürlüğe girecek ücretle ve diğer malî konularla ilgili hükümlerinin durdurulması sonunda yerleşmiş gelenek, hükmünü yine sürdürmeye başlamıştır. O halde, 1959 yılından sonra ücretlere yapılan % 35 zam ve Devlet memurları ile özel idare ve belediyeler memurları için kabul edilen % 10 - 15 oranındaki avanstan sonra onar yıllık dönemlerden dördüncüsüne ulaşmış bulunuyoruz.

Gelecek yazımızda, 1929 yılında getirilen ve zamanına, hatta bugünkü sistemimize kıyasla modern sayılabilecek reformun ayrıntıları, bu reformla getirilen sistemden nasıl ayrıldığımız hususları, aynı sistemin terkedilmesinden doğan mahzurlar, 657 sayılı kanunla güdülen amacın gerçekleştirilmemesi nedenleri üzerinde kısaca durarak personel reformunun gerçekleştirilmesi yolları hakkındaki düşüncelerimizi ortaya koymaya çalışacağız.

Mülkiyelik Üzerine

Memduh GÜPGÜPOĞLU

Bir hesapladım, Mülkiyeyi bitireli yirmibeş yıldan fazla zaman geçmiş. Söylemesi dile kolay; demek ki biz de artık iyice eskiler arasına girdik. Şöyle bir geriye dönerek düşünüyorum da, geçen her yıl Mülkiyeye sevgime, Mülkiyeliliğe bağlılığıma yeni bir şeyler katmış, bu sevgi ve bağlılıkla o derece haşır ve neşir olmuşum, bu his bütün benliğimi öyle sarmış ki, bunun bütün Mülkiyeliler için aynı olduğunu düşünür hale gelmişim. Bu sevgi tıpkı aile sevgisi; tabiî başka sevgilere de mani olmayarak.

Bakın, ne yalan söyliyeyim, akraba çocuklarından Mülkiyeli olanlar bana daha bir sevimli gibi geliyor.

Ama geçen 4 Aralık töreninde konuşup, tutunacak ne varsa hepsine hücum eden dağınık saçlı genci dinlerken ne yazık ki içimde bir şeylerin koptuğunu, kırıldığını hissettim. Hele tren sahanlığında tahta bavulunun üzerinde oturarak aşk ve şevk içinde Mülkiye'ye talebe olarak nasıl kaydolmağa gittiğini tatlı tatlı anlatan «Mülkiye Marşı» yazarı Sayın Cemal Yeşil'in konuşmasının ardından bunu dinledikten sonra...

Hayatın binbir türlü meşakkati arasında yıllardır göremediği sınıf arkadaşının çok hasta olduğunu duyar duymaz hastaneye koşan, orada kendini tutamayıp hüngür güngür ağlayan, buna karşı «ağlama Allah aşkına, sandığın kadar hasta değilim» diye bu defa kendisi onu teselli eden hasta Mülkiyeli kardeşimin öyküsünü daha geçen gün anlattılar.

Mülkiye bütün tarihi boyunca ileri fikirlerin kaynağı olmuştur ve bu onu «büyük» yapan faktörlerin en başında gelmektedir. Ama ileri fikir savunacağım diye eline bir kutu kara boya alıp önüne gelene sürmeğe kimsenin, hele daha henüz bir öğrenci de olsa, hiçbir Mülkiyelinin hakkı yoktur.

Kızmayı, nefret etmeyi değil, evvelâ sevmeyi öğrenmek lâzım. Bu sevgi yıkıldıktan sonra gerisi boş, ne yapsan nafile.

Ya işte böyle genç arkadaşım, istersen yine vur, fakat evvelâ dinle!

Az Gelişmiş Ülkelerde İktisadî Kalkınma

Derleyen :
Z. Selçuk MARUFLU
Köy İşleri Bakanlığı
Dış İlişkiler Şube Müdürü

Az gelişmiş ve gelişme yolundaki ülkelerdeki iktisadî kalkınma vetiresinin gayri safi millî hasıla (G.N.P.) açısından incelenmesi ve mukayese edilmesi bu makalenin esas mihverini teşkil etmiştir. Ayrıca, az gelişmiş ülkelerdeki düşük hayat şartlarına ve kalkınmayı engelleyen faktörlere de temas edilmiştir.

Endüstriyel alanda kalkınmış ülkeler ile geri kalmış ülkeler arasındaki gelir açığının ehemmiyeti ile az gelişmiş ülkelerin hızlı kalkınması için gerekli hususlardan bahsedilmiş ve nihayet mevcut problemler ile gelecekte zuhur edebilecek olanlar belirtilmiştir.

KALKINMA HIZI :

Endüstri memleketlerinin, düşük gelirli memleketlerde iktisadî gelişmeyi hızlandırmak hususunda artan gayretlerine ve kendi yaptıkları çalışmalara rağmen bu iki grup memleket arasındaki gelir açığı sürekli olarak artmaktadır. 1962 de Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilâtının gelişmiş üye devletlerinde yaşayan 470 milyon nüfusun millî geliri ortalama olarak 1.900. doları buluyordu. Bu rakam az gelişmiş dünyanın yaklaşık olarak 1.4 milyar nüfusuna düşen ortalama 130. dolar gelir ile tezat teşkil etmektedir. Bu rakamlar bizatihi kendi başlarına enteresan görünmelerine rağmen istihsal ve istihlak olaylarında karşılaşılan ülkeler arası farka ve mevcut gelir rakamlarını dolara çevirme zorluğu ve fiat seviyelerinin değişikliği gibi sebeplerden dolayı fazla önemi haiz değildir.

Daha ileri Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilâtına üye ülkeler, % 1.2 nüfus artışı da hesaba katılırsa reel istihsaldeki gelişme hızı (% 4.4) beher gelirde ortalama olarak 60. dolarlık bir artma meydana getirir. Gelişmenin geri memleketlerde daha az bir hızla ilerleme (yılda % 4) kaydettiği tahmin edilmektedir. Fakat yılda ortalama olarak % 2 nüfus artışı hesaba katıldıktan sonra beher gelirde bir yıllık ortma ancak 3. dolar olarak ortaya çıkmaktadır. Böylece daha büyük gelire sahip gelişmiş ülkeler, az gelişmiş olanlara nisbetle yılda % 20 lik bir artış göstermektedirler.

Az gelişmiş milletlerin gelişme konusunda hedeflerine ulaşmak için tek tek gösterdikleri başarı birbirinden epey farklıdır. Meselâ, az gelişmiş ülkeler dünyasının 1953-55 yılları arasındaki % 4 gayri safi millî hasıla oranına nisbetle, İsrail % 12,5 gibi yüksek bir artış, Yugoslavya % 10, Taiwan (Çin Cumhuriyeti) % 7 ve Meksika % 6 artma hızı elde etmişlerdir. Pakistan % 2,7, Kenya, Mısır, Tunus, ve Şili % 3 kadar gelişme hızları ile ortalamanın aşağısına düşmektedirler. Az gelişmiş ülkelerin en kalabalık nüfuslusu olan Hindistan - Afrika ve Güney Amerika nüfuslarının toplamından da kalabalık % 3.8 kadar kalkınma hızına sahiptir. (1).

NÜFUS ARTIŞININ TESİRLERİ :

Millî gelir artışındaki hızdan ortaya çıkacak kazanç ile nüfusun artması arasında denge olduğu söylenebilir. Özellikle, gelişmiş ülkeler ile bazı zengin kaynaklara sahip gelişen memleketlerde (Brezilya) hızlı bir nüfus artışının iktisadî hayata tesir eden dinamik bir faktör olduğu kabul edildiği halde, kaynakları fakir, yavaş intibak eden geri ülkelerin çoğunda vaziyet değişiktir. Meselâ, Peraguay, 1953-60 yılları arasında GSMH'DA (2) % 1.5 artış hızına sahiptiki bu da, % 2.4 kadar bir nüfus artması ile fazla intibak edememiştir. Neticede, beher gelirde azalma meydana gelmiştir. Diğer taraftan, Yugoslavya, % 1 den biraz fazla bir nüfus artışı ile aynı süre zarfında önemli sayılabilecek gelir artışına sahip olmuştur.

Bütün olarak düşünülürse, az gelişmiş ülkelerdeki esas istihsal artışı ile nüfus artışı arasında denge kurulabilmiştir. Çünkü tahminler kadar gerçekleşmiyen nüfus artışına karşılık gelecekteki 10 yıl içerisinde artan hasıla daha fazla olabilir. 1962-70 yılları arasında az gelişmiş ülkelerde beklenilen 300 milyon kadar nüfus artışı hayli ahenksiz görülmektedir. Bunlar, az gelişmiş ülkelerin en düşük ferdi gelire sahip olanlarıdır. (Yıllık 100 doların altında) Bu artış, Birleşik Devletler, Fransa ve İngiltere'nin bugünkü nüfuslarının toplamına eşittir. Mevcut ferdi gelir seviyesini muhafaza etmek için dünyanın az gelişmiş ülkelerindeki gelir yekûnunun da 40 milyon dolar kadar artması gerekmektedir. (Halen gelir yekûnu 180 milyar doları bulmaktadır.)

---

(1) Türkiye'nin D. Plânlama Teşkilâtı tarafından tesbit edilen kalkınma hızı % 7 dir.

(2) Gayri safi millî hasıla.

Nüfus çoğunluğunun bazı az gelişmiş ülkelerde toplanmış olması bütün diğer az gelişmiş ülkelerin gelir ortalamalarına fazlasıyla etkilemektedir. 4 ülke, Hindistan (440 mil. nüfus), Pakistan (95 mil), Endonezya (95 Mil), Nijerya (40 mil.), diğer geri ülkelerdeki 1.4 milyar nüfusun % 50 sini teşkil etmektedir.

Az gelişmiş ülkelerin gelirleri ile ilgili mevcut bilgilerin yetersiz olduğu bilinmektedir. Az gelişmiş ülkelerdeki gelir dağılımı hakkında tatminkâr bilgi bulmak biraz güçtür. Aynı şekilde, bu bilgiler gelir seviyeleri yönünden gerek az gelişmiş ülkelerin kendi aralarında ve gerekse ileri ülkelere nisbette durumu aksettirecek bir mukayese fırsatını vermezler.

Alt yapı (infra - Structure) tesisleri inşasına başlangıç (yollar, limanlar, okullar, v.s.) kısa bir süre için GSMH gelişiminin hızlanmasına mühim bir şekilde aksetmeyebilir. Halbuki, bir veya iki iyi hasat, geçici olarak gelişme hızını artırabilir.

Bundan başka, gelecekteki gelişmeye matuf ve hayati önemdeki sosyal değişiklikler, mevcut gelişme temposunda aksini bulmaz.

AZ GELİŞMİŞ ÜLKELER ARASINDAKİ FARKLAR :

Az Gelişmiş Ülkeler, istihdam ve gelir açısından, düşük gelir ve ziraate yüklenme gibi ortak vasıflara sahip olmalarına rağmen birbirlerinden epey farklıdırlar.

TABİİ KAYNAKLAR :

Az gelişmiş ülkeler, mevcut tabiî kaynakların kalitesi bakımından, hayli fark gösterirler. Brezilya, Şili, Endonezya ve Nijerya gibi memleketler geniş ziraî ve maden dahil büyük çapta el değmemiş kaynaklara sahiptirler. Yunanistan, Mısır, İran ve Hindistan ise sürülecek araziden epey yoksundur. Tatbik edilmekte olan ziraî teknoloji mevcut işlenebilecek arazi miktarından çok daha mühimdir. Bu, sadece fazla mahsul olanlar arasında değil, ele alınan her memleket için de değişiktir. Eğer az gelişmiş ülkelerde tatbik edilen düşük çiftçilik seviyesi daha yeterli seviyeye ulaştırılırsa, mahsulde büyük bir artmayı mümkün kılacağı muhakkaktır.

Geri ülkelerde görülen ziraat şekli, çiftçi ailenin sınırlı istihlâkını karşılamaya yönelen ve yanlış seçilen mahsullere bağlı olan çiftçilikle geçime dayanmaktadır. Çiftcilik organizasyonu ve teknolojisinin geliştirilmesi iç ve dış piyasada tutulan istihsal mallarına öncelik vermek suretiyle süre gelen geçim şeklini değiştirebilir.

SERMAYE TERAKÜMÜ :

Düşük gelir seviyesinin ortaya çıkardığı sınırlı tasarruf imkânları sermaye terakümünü azaltır. Azgelişmiş ülkeler için tasarruf ve gayrı safi sermaye yatırımı konusunda mevcut bilgilerin yetersizliğine rağmen, kısa göz gezdirme faydalı ve uygun olacaktır. Bütünüyle, az gelişmiş ülkeler dünyası son yıllarda GSMH'nın %15, % 18 i civarında bir gayri safi sermayeye sahipti. Kesin olarak, bu 1961 yılında 30 milyar doları buluyordu. Çeşitli memlekeler arasında gayri safi sermaye oluşumunda büyük değişiklikler açıkca göze çarpar. Meselâ, 1958-60 da en yüksek G. sermaye oluşumuna sahip olanlar İsrail % 25, Yunanisan % 22, Taiwan ve Kolombiya % 20, Meksika % 15 idi. Düşük seviyedekiler arasında ise, Kore % 13, Şili ve Pakistan % 10 ve Filipins % 9 yer alıyordu. Mamafih, kapitalin sadece gayri safi millî hasılaya bağlı olmadığı hususunu da gözönüne almak icap eder.

TEKNİK GÜÇLER :

Teknik eleman seviyesi ve elde mevcut teknisyenler konularında epey farklar vardır. Bu açıdan bakıldığında, İsrail, İspanya, Taiwan, Yugoslavya, Meksıka ve Şili epeyce iyi, Laos, Kongo, İran, Hindistan ve Pakistan ise nisbeten kötü bir manzara gösterir. Teknik elemanların kullanılma şekillerinde de yine büyük farklar vardır. Hayati önem taşıyan teknik güçlere bu yazıda ileri tekrar temas edilecektir.

EĞİTİM :

Az gelişmiş ülkelerde Üniversite seviyesindeki eğitimden başka, düşük seviyedeki mesleki ve teknik eğitimden orta seviyedeki özel konulara kadar mevcut eğitim tesisleri yeterli olmaktan uzaktır. Ortalama olarak tahsil seviyesi epey düşüktür. (Kabaca % 15 - 20). Fakat daha önemlisi istihsalle ilgili olan teknik eğitimdeki seviye düşüklüğüdür. Eğitim seviyeleri yönünden geri memleketler arasında büyük farklar seviye düşüklüğüdür. Eğitim seviyeleri yönünden geri memleketler arasında büyük farklar vardır. Tahsil çeşitli anlamları kapsadığı ve hiçbir zaman teknik yeterlilik için ölçü niteliğinde olmadığı halde, tahsil dereceleri arasındaki büyük boşlukları bilmek gerekir. Bazı az gelişmiş memleketlerin tahsil oranları, endüstri alanında ileri memleketlerindekiyle (İsrail, Arjantin, Şili ve Yugoslavya) mukayese edilebilecek bir durumda olmasına rağmen, yine de cahillerin sayısı bir hayli fazladır.

İDARE ORGANI VE YÖNETİM :

Hakikatte, bütün az gelişmiş ülkeler gerek hükûmet ve gerekse özel teşebbüs yönünden, plânlama ve idarecilik nosyonundan yoksundurlar. Geri ülkelerden bir iki tanesi tesirli özel sektörlere sahip oldukları halde (Yunanistan, Malaya, Hongkong, İsrail, Meksika, Lübnan ve Taiwan) genellikle hem umumî hem de özel kaynaklar kötü bir şekilde kullanılır, böylece ilerleme imkânları çoğu zaman ihmal edilir. Maalesef bu eksikliği mahallinde karşılayabilecek basit ve süratli usuller mevcut değildir. Yabancı teknik yardıma bu sahada ihtiyaç vardır. Şayet bu aksaklıkları gidermede rolü büyük olursa hiç şüphesiz tesiri kat kat artacaktır. Fakat eğitim sahası birçok güçlüklerle doludur ve maalesef kısa sürede istenilen kalifiye eleman yönetici ve idareci kadro yetiştirilemiyecektir.

AZ GELİŞMİŞ ÜLKELERDE İDARİ CİHAZ :

Genellikle, idari icrâ seviyesi pek yüksek değildir. Zira bu ülkeler bağımsızlıklarını henüz kazanmış ve idari sorumluluğu yeni girmişler-

dir. Bundan başka, iktisadî kalkınma gibi yeni konularda kararlar almak ve tatbik etmek vecibeleri ortaya çıkmıştır. İşte burada, yeni ortaya çıkan ve eski idari mirasa dayanan konular hayli çeşitli bir görünüş arzeder. Ayrıca, yeni ortaya çıkan şehirlerin problemleri, idareci ve teknisyenlerin miktar ve kalitelerinin yetersiz olması ile karışık bir hal almıştır; diğer kaynaklar vasıtasıyla yerlerinin doldurulması ve bir millî eksperler kadrosunun kurulması için zaman lâzımdır.

DIŞ SERMAYE YOLU İLE AZ GELİŞMİŞ ÜLKELERE YAPILAN YARDIMLAR :

1961 de az gelişmiş ülkelerdeki 30 milyar dolar yatırıma iktisadi işbirliği ve kalkınma teşkilâtı üye memleketlerinden, Japonya'dan ve Milletlerarası kuruluşlardan 8.6 milyar dolarlık resmi ve özel bir iştirak olmuştu. Resmi iştiraklerin toplamı net olarak 5.5 milyar doları bulurken, özel sermaye yatırımı yine net olarak 3.1 milyar dolar kadardı. Net resmî sermaye akımı 1962 de 1961 inkine yakın iken, 1956-59 devresinden % 45 bir artış gösteriyordu. Gayri safi yatırım ile resmi ve özel net sermaye transferi üzerinde fazla mukayese yapmak uygun olmaz. Ancakyatırım malları kadar istihlak malları akımına da mali katkıda bulunan resmi sermaye, yabancı sermayenin davet edilmesine ve olumlu yatırımlara yöneltilmesine hizmet etmek bakımından ehemmiyeti haizdir. Gelişmiş ve az gelişmiş ülkeler arasında görülen büyük gelir açığı olduğu daha önce belirtilmişti. Az gelişmiş ülkelerin maddî ihtiyaçları ile ilgili olarak «Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Teşkilâtı» (DAC) Komitesi (1) bu ülkelere, özel yatırımlar ve milletlerarası programlar yolu ile sermaye akıtılması alanında kesif çalışmalar yapmaktadır. Endüstriyel kalkınma seviyesine erişmiş ülkelerin gelir seviyeleri artıkça, az gelişmiş ülkelere yardım konusunda iştirakları da haliyle artacaktır.

Fakir ülkeler için mevcut sermayeyi arttırmak kadar önemli olan diğer bir husus da sektör programlarındaki, düşünülüp dikkatle plânlanmış projelerden, özellikle önceden tasarlanmış şümullü ilerleme plânlarından azami şekilde faydalanmaktadır. Gelişme metoduna tesir bakımından yatırım faaliyetlerinin miktarına nisbetle, kalite faktörü çok daha mühim rol oynar. Az gelişmiş ülkeler yanlış seçilmiş ve sınırlı bir çoğaltma tesiri olan projelerle doludur. Bundan başka. elverişli olmayan bir müessese yahut siyasî çevre, koordine edilmemiş bir gelişme plânı. yetersiz bir iktisadî politika yahut zaruri faktörlerin azlığı, değerli gelişme projelerini büyük çapta baltalayabilirler.

İHRACAAT KAZANÇLARININ DURGUNLUĞU :

1955 den beri az gelişmiş ülkelerden yapılan ihracaat bütün dünya ticaretinin yarısı kadar bir tempoda ilerlemektedir. Az gelişmiş ülkelerin ticaretinde, (ihraç fiatlarının ithal fiatlarıyla nisbeti) son yıllarda önemli bir düşme ortaya çıkmıştır. Bilhassa 1950 den sonra ilk 5 senede Kore savaşı sebebiyle beliren sarfiyat fiat artmalarında hızlanmayı intaç etmiştir. Fiat düşmesi, bilhassa, ihraç malları ile ilgili olarak Lâtin Amerika, Afrika ve Asya'nın sterling kullanmayan az gelişmiş ülkelerinde şiddetle kendini göstermiştir. Ancak, son zamanlarda, ana istihlak mallarının fiatları yükselmiştir. İstihlak mallarının ihracaatında yeterli derecede bir artma temin edilemeyişi çoğunlukla bu mallar için gösterilen talep azlığından ileri gelmektedir. Buna da sebep, Avrupa'nın et, tahıl ve istihsali bakımından kendi kendine yeterliliği ve endüstriyelleşmiş memleketlerdeki gelir artışı neticesinde ikame edilebilen sentetik maddelerin çoğalması dolayısıyla geleneksel ihraç mallarının taleplerinin değişmesidir.

Az gelişmiş ülkelerdeki gelişme, son yıllarda ihracaatta görülen kazanç azlığı sebebiyle epeyce yavaşlamıştır. Gelişmedeki azalma gelişmiş ülkelerden sermaye akımı ile de telâfi edilememiştir.

Gelişmiş ülkelerin pazarlarında, az gelişmiş ülkelerin malları için ihraç imkânlarının arttırılması hayati önem taşıyan bir konudur. Bu sermaye kaynaklarının akımı kadar mühim bir faktördür. Fakat çeşitli yollarla pazarların az gelişmiş ülklelere açılmasını sağlamak için gösterilen gayretler, meselâ indirimli gümrük tarifeleri gayet yavaş kabul edilmiştir.

GELİŞMEDE GAYRİ İKTİSADÎ MANİALAR :

Az gelişmiş ülkelerin çoğunun sosyal ve kültürel özellikleri, kendi bünyelerine ne derece iyi hizmet etseler, çağdaş iktisadî gelişme için gerekli birçok değişikliğe mania teşkil etmektedir. Muhafazakâr ve statik medeniyetler, adetler ve dinî inançlar, rijit halk sınırları ve dengesiz gelir dağılımı az gelişmiş ülkelerin belli başlı karakteristikleridir. Aç gelişmiş ülkelerin halkı yeniliklere karşı şüpheci, yeni tekniğe karşı korkak ve dengelere karşı da isteksizdir. Ve nihayet, esas değişme ve gelişmeler bizatihi bu ülkelerin fertleri tarafından da engellenmektedir.

Bütün bu problemler, halk eğitimi ve toplum kalkınması tedbirleri ile bertaraf edilmeli. ikna yolu ile halk kalkınmaya hazırlanmalıdır. Bunun başarılmasında özel teşebbüsten de hizmet beklemek normal bir sonuçtur.

GELİR FARKLARINA BİR BAKIŞ :

Az gelişmiş ve gelişmiş ülkeler arasındaki hızla gelişen gayri safi millî hasıla ve ferdî gelir seviyelerindeki eşitsizlik, yakın gelecekte önemli bir şekilde azalamayacaktır. Gelirler arasındaki fark gözönüne alınarak az gelişmiş ülkelerin mevcut gelişme hızı bir kat daha artsa dahi gelir açığını bertaraf etmek, zamanı ve bir hayli gayreti gerektirecektir. Bununla beraber, gelir açığının taşıdığı manâ pek açık değildir. Az gelişmiş ülkelerdeki, nüfusun acil ihtiyaçları gelişmiş ülkelerin millî hasılalarının önemli bir

---

(1) DAC — Development Ass. Comm. Kalkınma Yardımı Komitesi.

kısmını içine almaz. (Meselâ, gelişmiş ülkelerde yapılan yolcu vasıtaları, büyük caddeler, lüks istihlâk malları, pahalı ev inşaatları, boş vakit endüstrisi ve ileri askerî teçhizat gibi) Az gelişmiş ülkelerdeki dengesiz gelir dağılımı, düzgün vergi proğramları, uygun refah müesseseleri ve reform proğramları ve teknik eğitim tasarıları yoluyla azalarak istenen asgari yaşama standartdı elde edilecektir.

TOPLUMSAL DEĞİŞME :

Ekonomik gelişme ve az gelişmiş ülkelerin yapısını ve düzenini değiştirmek için gerekli faktörlerin esaslı bir kısmını teşkil eder. Sosyal tekâmül dediğimiz, bu hayli karışık faaliyet halen bu yolda çalışmaya başlamış milletler dahil, daha birkaç nesle ihtiyaç gösterecektir. En geri ülkelerin tecrübeleri, beklenmedik siyasî değişiklikler, çok büyük hatalar ve mühim farklılaşma gibi özellikleri beraberine alarak devam edecektir. Hâlen istenilen temel sosyal ve kuruluşlarla ilgili değişikliği hızlı yahut mutedil şekilde ortaya konacak bir formül bulunmuş değildir. Aslında bu, ancak az gelişmiş ülkelerin kendi lider ve insanları tarafından ortaya konacak bir iştir. Çünki onlar memleketlerini en iyi bilenlerdir. Memleket geliştikçe birtakım değişiklikler meydana gelecek ve gitgide refaha doğru yol alınacaktır.

KALKINMA İÇİN ORTAM MESELESİ :

Tatminkâr bir kalkınma hızına ulaşmak için aşağıdaki faktörlerden hiç olmazsa birkaçına sahip olmak gerektir :

Kalkınma hedeflerine varmak için, kuvvetli bir azim, gerçekleri görebilen bir yönetici kadro, yatırımların en iyi bir şekilde idaresi ve ekonomiye canlılık verecek sahalara dağılımı, yeterli teknik güçler gelismeyi arzulayan milletlerin sağlamaya mecbur oldukları ön şartlardır.

Bütün bunlar, dış yardımlar çerçevesinde temin edilebilinsede; asıl önemli olan vatandaşların mamur ve müreffeh ülke yaratmağa dair içlerinde bulunan inanç ve imandır.

TEKNİK YARDIM İHTİYACI :

Az gelişmiş ülkelerin geniş teknik yardım ihtiyaçları gelişmiş ülkelerce yeteri kadar anlaşılmamış ve kendileri ile koordinasyon sonucunda teknik yardım proğramları hazırlanması safhasına gelinememiştir. Bu noksanlar gerçek yatırımlar için mania teşkil ederler ve bir an önce halledilmeye muhtaçtırlar.

Son yıllarda, bu konuda daha müsbet çalışmalar yapılmışsa da, az gelişmiş ülkelerin, ileri ülkelerde eğitim gören onbinlerce talebesi için yapılan programlar bu ülkelerin gerçek ihtiyaçları olan konuların ancak bir kısmına cevap verebilmektedir.

Meselâ, tarımın temel sektör olduğu memleketlerden gelen talebelerin ancak % 5 i ziraî teknik üzerinde eğitim görmektedir. Mühendislik ve mekanik branşlarında elemanlar azdır. Buna mukabil, hukuk, edebiyat v.s. ile ilgili konular fazladır.

Bu konuda, Birleşmiş Milletler ve Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilâtı üyesi ülkelerce yapılan çalışmalara itibar edilmelidir.

YATIRIM İHTİYAÇLARI :

Az gelişmiş ülkelerin mevcut kaynakları ile yatırım ihtiyaçları arasındaki dengesizlik ve uçurum bilinen bir gerçektir. Bu hususu halletmek için çeşitli çalışmalar yapılagelmiştir.

Buna rağmen henüz tatminkâr bir noktaya varılamamıştır.

Aynı metodlarla, iş-dış ticaret ve çeşitli ekonomik sektörlere dair arz ve talep fonksiyonlarına ilişkin mantıki faraziyelere başvurarak, az gelişmiş ülkelerin herbirinde yapılacak sistematik iktisadî kalkınma etüdleri neticesinde yatırım ihtiyacı hesaplanabilir. Etüdler daha ziyade, büyük ziraî ve sınaî projelere teksif edilmelidir. Ayrıca kalkınma modeline uygun alt-yapı tesisleri, öncelikle proğramlaştırıldıktan sonra uygulanmalıdır.

Az gelişmiş ülkelerin yatırımları emebilme kapasitesi hakkında fazla bilgi bulunmamakla beraber alt-yapı (infrastructure) diğer bünyevi ve müesseseyi değişiklikleri meydana getirdikçe bu kapasite artacaktır. Bir ülkenin yatırımları kabiliyetine mani olan engelleri kısa vadede bertaraf etmek hayati önemi haizdir. Yatırım potansiyelini arttıran diğer bir faktör de, istihlakın azaltılması ve tasarrufların arttırılması yolu ile sermaye terakümünün sağlanmasıdır. Alınacak bir takım malî tedbirlerin - özellikle vergi - tasarrufları teşvik ederek yatırımlar için gerekli sermaye terakümünü gerçeklestirmesi mümkündür. Şüphesiz bu da bir takım fedakârlıklar neticesinde olacaktır.

Sonuç olarak diyebiliriz ki; ekonomik kalkınma meselesi henüz başlangıç safhasında bulunmaktadır. Muhtemelen bu gayretler süratli kalkınma ve başarının yanısıra yeni problemleri, sınırlı neticeleri ve hayal kırıklarını da beraberinde götürecektir. Dış teknik ve malî yardımlar hayati önemi haiz olup az gelişmiş ülkelerden fışkıran azimle dolu kalkınma plânları ile iyi koordine edildiği takdirde gerçekten tesirli olabilir. Ancak, ekonomik kalkınma yolunda ağır mesuliyetleri yüklenmeye amade kuvvetli ve tesirli liderliklere ihtiyaç vardır. Mazide elde edilen tecrübeler ekonomik kalkınmanın hedeflerine ulaşan misalleri ile doludur.

Bir arada, azimle çalışarak ve kritik noktalara ve darboğazlara cesaretle teşhis koyarak, az gelişmiş ülkeler, şüphesiz yakın bir gelecekte, bugün gerçekleşmiş olan kalkınma seviyelerinin çok üzerinde bir hayat standardına sahip olacaklardır.

Birinci Beş Yıllık Plân Döneminde Ortak Pazarla Dış Ticaretimiz

Tarık B. SESYILMAZ

Genel Gelişme :

Ortak Pazarla Dış ticaretimiz 1967 yılında yeniden % 1,64 oranında bir artış göstererek 414,6 milyon liraya yükselmişti. Dış ticaret hacmimizin aynı kaldığı bir senede meydana gelen bu olumlu gelişme sonunda da Ortak Pazarın toplam dış ticaretimizdeki payı % 33,76 dan % 34,34 e çıkmıştır. Bununla beraber, Ortak Pazarın dış ticaretimizdeki payının artmasında, sadece geçen yıl içinde % 0,59 fazlalaşarak 237,9 milyon doları bulan ve bu suretle toplam ithalâtımızdaki payı % 32,92 den % 34,75 e yükselen ithalâtımız rol oynamıştır. Zira, Ortak Pazara ihracatımız % 3,07 oranında artarak 176,7 milyon dolara yükselmesine rağmen, toplam ihracatımızdan daha yavaş bir gelişme temposu gösterdiğinden, AET'ye üye ülkelerle ihracatımızın genel ihracat hacmimizdeki payı % 34,95 den % 33,80 e düşmüştür.

Öte yandan, Ortak Pazardan ithalâtımızın toplam ithalâtımıza payının 1968-1967 yıllarını kapsayan I. Beş Yıllık Plân döneminde % 28,50 - % 34,75 oranları arasında değişiklik göstermiş ve 1967 de en yüksek seviyesine yükselmiş bulunmasına karşılık, aynı dönemde ihracatımızın genel ihracatımızdaki hissesi % 33,51 - % 34,95 arasında iniş çıkışlar kaydetmiş ve geçen senenin payı, 1964 yılı müstesna en düşük nisbeti ifade etmiştir.

Aşağıda I numaralı tabloda Birinci Beş Yıllık Plân döneminde Ortak Pazarla dış ticaret ilişkilerimizin gelişmesi gösterilmiştir.

İhracatın İthalâtı Karşılama Oranı :

Avrupa Ekonomik topluluğu ile dış ticaret ilişkilerimizde ihracatımız 1963-1967 döneminde hiç bir yıl ithalâtımızı karşılayamamış ve bu ülkelerle dış ticaret bilânçomuz daima açıkla kapanmıştır. Gerçekten, Birinci Beş Yıllık Plân döneminde Ortak Pazara ihracatımızın bu bölgeden ithalatımıza oranı % 71,33 - % 96,08 arasında değişmiştir. Bunun sonucunda da, AET ile ticari ilişkilerimiz bilânçosu, 1964 ve 1965 yıllarında azalma eğilimi gösteren ve 1965 yılında dönemin en düşük seviyesine inen açıklarla kapandıktan sonra, 1966 da birdenbire hızla artan ithalâtın etkisi altında büyük ölçüde bir açık ihtiva etmiştir. 1967 yılında ise açık miktarı 3,8 milyon dolar eksilmekle beraber, yine de dış ticaret hacminin % 14,77 si gibi oldukça yüksek bir nisbet ifade etmiş bulunmaktadır.

Ticari İlişkilerde Üye Ülkelerin Payı :

AET üyelerinin her biri ile ticari ilişkilerimiz 1963-1967 dönemi içinde oldukça farklı gelişmeler göstermiş ve bunun tabiî bir sonucu olarak da bu ülkelerin gerek toplam dış ticaretimizde gerek Ortak Pazarla ihracat ve ithalât

TABLO : I

Türkiye AET Dış Ticareti
(1000 $)

Yıllar	İhracat	İthalât	Toplamı	Açık
1963	139 856	196 078	335 934	56 222
1964	137 666	154 472	292 138	16 806
1965	156 852	163 247	320 099	6 395
1966	171 420	236 473	407 893	65 053
1969	176 679	237 915	414 594	61 236

işlemlerimizdeki payları yıldan yıla önemli ölçüde değişmiştir. Bununla beraber, Federal Almanya her zaman için hem ihracatımız hem de ithalâtımız bakımından başta gelen bir yer işgal etmiştir.

Gerçekten, Birinci Beş Yıllık Plân döneminde Federal Almanya'nın Ortak Pazarla dış ticaretimizdeki önemi ihracatımızda % 44,20 - % 47,67 ve ithalâtımızda % 51,47 - % 56,18 arasında değişmiş, fakat bu memleket hiç bir yıl ilk sıradaki yerini kaybetmemiştir. Diğer taraftan 1967 yılında, Federal Almanya'ya ihracatımız % 10,16 oranında artarak 84,2 milyon dolara çıkmış, bu ülkeden ithalâtımız da % 18,60 nisbetinde çoğalarak 133,7 milyon doları bulmuştur. Böylece de, 1967 yılı Batı Almanya'nın Ortak Pazarla ithalât ve ihracatımızda en fazla paya malik bulunduğu sene olmuştur.

AET üyeleri ile ticari ilişkilerimiz bakımından ikinci önemli yeri İtalya işgal etmektedir. Bu memleket, 1963-1967 yıllarını için alan dönemde Ortak Pazarla ihracatımızda % 18,55 - % 31,02 ve ithalâtımızda % 17,74 - % 22,75 oranlarında bir paya sahip olmuştur. Ancak, İtalya ile ticarî ilişkilerimiz de asıl dikkati çeken husus, sözü geçen dönem içinde ihracatımızın gerek miktar gerek önem bakımından en yüksek seviyesine 1963 yılında 43,4 milyon dolarla erişmesi, 1964-1966 senelerinde 28.8 - 31,8 milyon dolar arasında seyretmesi ve 1967 de yeniden biraz canlanarak 36,2 milyon dolara yükselmesi olmuştur. Buna karsılık, İtalya'dan ithalâtımız 1963 yılında 34,9 milyon dolar iken 1964 senesinde dönemin en düşük seviyesine inmiş, fakat 1965 de yeniden artma eğilimi göstererek 1966 senesinde dönemin en yüksek miktarını teşkil eden 53,8 milyon dolara ulaşmıştır. 1967 yılında ise bu ülkeden ithalâtımız yeniden % 7,04 oranında bir gerileme göstermiş ve 50,0 milyon dolara düşmüştür.

Kısaca ifade edersek, 1963-1967 döneminde İtalya'ya ihracatımız en yüksek seviyesine 1963 yılında, bu ülkeden ithalâtımız ise 1966 ve 1967 yıllarında erişmiştir.

Fransa'nın Ortak Pazarla dış ticaretimizdeki payları da önemli değişiklikler göstermiştir. 1963-1967 döneminde bu memleketle ithalât ve ihracatımızın AET ülkeleri ile ithalât ve ihracatımızdaki paylari % 13,03 % 18,33 ve % 11,51 - % 18,11 oranları arasında oynamıştır. 1967 yılında ise ihracatımız % 17,63 oranında artarak Plân döneminin en yüksek seviyesi olan 28,9 milyon dolara erişirken, ithalâtımız % 37,43 nispetinde azalmış ve 27,1 milyon dolara inmiştir. Böylece de, Fransa ile dış ticaret bilânçomuz geçen yıl, 1964 yılından sonra, ikinci defa 1,8 milyon dolar aktif bakiye vermiştir.

Belçika - Lüksemburg Ekonomik Birliğinin (daha sonra Belçika olarak anılacaktır.) Ortak Pazarla dış ticret ilişkilerimizdeki önemi ihracatımız ve ithalâtımız bakımından oldukça farklı bir durum arzetmiştir. Filhakika, 1963-1967 döneminde Ortak Pazara ihracatımızda % 7 81 - % 15,46 oranları arasında payı bulunan Belçika'ya ihracatımız ilk dört yıl devamlı bir artış eğilimi göstermiş ve bunun sonucunda 1965 ve 1966 yıllarında Fransa'dan daha önemli bir nitelik kazanmış olmasına rağmen, 1967 senesinde % 39,18 gibi hayli yüksek bir oranda azalmıştır. Halbuki, Ortak Pazardan ithalâtımızdaki payı % 4,69 - % 5,56 nisbetlerinde kalan Belçika'dan ithalâtımız tamamen ters yönde gelişerek ilk yıllarda azalma eğilimi gösterirken, 1965 den bu yana biraz artmış ve 1967 de bir önceki seneye göre % 10,09 oranında çoğalarak dönemin en yüksek seviyesi olan 11,9 milyon dolara çıkmıştır. Öte yandan, Belçika ile dış ticaret bilânçomuzun dönem içinde daima lehimize olumlu fark vermesi ticarî ilişkilerimizin başlıca özelliğini teşkil etmiştir.

Ortak Pazarla dış ticaretimizde en önemsiz ülke olan Hollanda'nın bu bölge ile ihracatımızda % 5.20 - % 7,15 ve ithalâtımızda da % 6,69 - % 8,44 oranları arasında değişen payı olmuştur. 1963-1967 döneminde en yüksek seviyesine 12,1 milyon dolarla 1966 da ulaşmış bulunan ihracatımız geçen yıl % 7,50 oranında gerilemiş ve 11,2 milyon dolara düşmüştür. Aynı şekilde, Hollanda'dan ithalâtımız da en yüksek miktara 1966 yılında 15,8 milyon dolara çıkarak ulaşmış ve 1967 yılında % 3.80 azalarak 15,2 milyon liraya inmiştir. Bu olumsuz gelişme sonucunda da, 1964-1967 döneminde devamlı açıkla kapanan Hollanda ile ticaret bilânçomuzun pasif farkı 1967 yılında bir önceki seneye göre 0,3 milyon dolar artmış ve 4,0 milyon dolara yükselmiştir.

AET ile dış ticaretimizin üyelere göre, son iki yıldaki gelişmesi II numaralı tabloda belirtilmiştir.

TABLO : II

Türkiye - AET Dış Ticaretinin Üye Ülkelere Dağışılı

(1000 $)

AET Üyeleri	İhracat 1966	İhracat 1967	İhracat Fark %	İthalât 1966	İthalât 1967	İthalât Fark %
B. Almanya	76 453	84 219	10,16	112 696	133 656	18,60
Belçika-Lüks.	26 499	16 116	—39,18	10 809	11 899	10,09
Fransa	24 586	28 921	17,63	43 327	27 110	—37,43
Hollanda	12 098	11 189	— 7,50	15 831	15 229	— 3,80
İtalya	31 784	36 234	14,00	53 807	50 020	— 7,04
TOPLAM	171 420	176 679	3,07	236 470	237 914	0,06

Özet ve Sonuç :

Ortak Pazarla dış ticaretimizin 1963-1967 dönemindeki gelişmesine dair yukarıda vermiş olduğumuz izahatı özetlersek,

a) 1964 yılı müstesna, gerek ithalatımız, gerek ihracatımızın devamlı bir artış eğilimi çizdiğini, bununla beraber bu bölgenin toplam ithalat ve ihracatımızdaki payının aynı yönde gelişmediğini, özellikle ihracatımızdaki hissesinin dikkati çeken iniş çıkışlar gösterdiğini;

b) Devamlı şekilde aleyhimize açıkla kapanan bir nitelik taşıdığını;

c) Batı Almanya'nın, daima en önemli alış veriş yaptığımız ülke hüviyetini muhafaza ettiğini ve dış ticaret açıklarının doğmasında da en büyük etkiyi yaptığını, diğer ülkelerin ihracat ve ithalâttaki önemlerin yıldan yıla değişiklikler gösterdiğini, ancak önem bakımından genel olarak İtalya, Fransa, Belçika - Lüksemburg ve Hollanda şeklinde bir sıralamaya tabi tutulabileceklerini ifade edebiliriz.

Tazminat Kanunu ve Düşündürdükleri

Mülkiye Âmirleri her devirde kamu oyunun dikkatini çekmiş, hareketleri eleştirilmiş bir sınıftır.

Çok partili hayata geçtikten sonra, bu ilgi daha da artmış; partiler ve şahıslar İdareci'nin şahsında kolay başarının sırrını aramışlardır. Bu heveslere uyan idareci, bilhassa ilk zamanlarda, az da olsa görülmemiş değildir. Bu belirli misaller yüzünden yıllarca, İdareci, çeşitli tarizlerin muhatabı olmuştur.

Fakat zaman geçip, hisler yerini akla terkettiğinde görülmüştür ki; idare mesleğinde tenkid edilen şahıs ve olaylar, diğer mesleklerdekinden hiç de fazla değildir. Üstelik idareci siyasî hayatta politikacının, idarî hayatta Devlet düzeninin temel taşıdır; fakir, bakımsız yurda bir şeyler katma havasındaki insanların ön plânda gelenidir. Hele, plânlı dönemin ilk romantik devresinden sonra görülmüştür ki ; Ankara'da masa başında plân yapmakla, bunu kitap halinde icracı daire ve kuruluşlara dağıtmakla yıllık programları gerçekleştirmek mümkün değildir. Tarihî ve sosyal durumumuz, demokratik düzende de olsa, başarıda bir Lidere büyük çapta ihtiyaç gösterir. İşte bu «Lider», merkezin temsilcisi, dairelerin koordinatörü (Mülkiye Âmiri) dir.

Geç de olsa durumun Hükûmetçe anlaşılmasından memnunuz. Bu memnuniyetimiz ; biraz da haysiyet meselesi haline gelen Tazminat Kanununun çıkışıyle müşahhas bir hale geldiği için, daha belirli hale geliyor.

1.3.1969 tarihinde yürürlüğe giren (Mülki İdare Âmirliği Tazminatı Hakkında Kanun) tazminat miktarını 1000 - 1250 lira arasında kademelendirmiş, ayrıca bucak müdürlerine 250,— ve Maiyet Memurlarına da 350,— liralık bir tazminat kabul ederek meslek mensuplarını bir kül halinde mütalâa etmiştir. Bu arada, izinli bulunulduğu sırada tazminatın alınması endişesi de kanunla halledilmiş bulunmaktadır.

Bu vesileyle, (4) meslek kuruluşu olarak, mesleğe yönelen karşı grup ve kişilerin çabalarını bu vesileyle bir kere daha görmüş bulunuyoruz. Mesleğin, yurt kalkınması ve Devlet makanizmasında haysiyetiyle mütenasip bir şekilde yerini alabilmesi; meslek problemlerini halleden tasarıların hazırlanıp bir an evvel çıkarılması ve Bakanlık içi düzende bir reorganizasyon, «Bakanlık Üst Kademe Erkânı» nın çabasına kalmış bulunuyor. Bu günkü ortam meslek için bir fırsattır. Bunu değerlendirmeyen ve mevcut düzenle zamanın geçmesine vesile olanları meslek hiç bir zaman affetmiyecektir.

Biz Mülkiyeliler Birliği olarak yapılması gereken (Bakanlık İçi Reform) un esaslarını gelecek sayımızda sizlere sunacağız. Diğer meslek kuruluşlarını da görüşlerini bildirmeye davet ediyoruz.

MÜLKİYELİLER BİRLİĞİ

TÜRKİYEDE AZINLIK VAKIFLARI

(CEMAATLERE MAHSUS VAKIFLAR ve BUNLARIN TÜZELKİŞİLİĞİ İLE İDARE ORGANLARI KONUSU NDA BİR İNCELEME)

Muammer TAPUCU
Danıştay Üyesi

Tarifler : Sayın Ord. Prof. Ebülûlâ Mardin'in 1949 tarihli bir raporundan:

Tesis : Mala, şahsiyet izafe ederek ancak son zamanlarda hükmî şahıslar arasına ithal eden muasır hukukun bu gecikmesine karşı 13 asır evvel şahsiyeti, mala izafe ile vakfın hükmî şahsiyetini kabul eden İslâm Hukukundaki müsait hükümlerden bilistifade memleketin muhtelif ihtiyaçlarına cevap veren ve bu meyanda bir kısım âmme hizmetlerini de görerek ibda eylediği muazzam, muhteşem âbidelerle Türk medeniyetinin olgunluğunu, tekâmülünü, san'at sahasında eşsiz güzelliğini yâruağyara tasdik ettiren memleketimizdeki vakıf usulünün başka memleketlerde mümasilini bulmak güçtür.

Ahkâmül - Evkaf'dan :

Vakıf, menfaatı ibadullaha ait olur veçhile bir aynı Cenâbıhakkın mülkü hükmünde olmak üzere temlik ve temellükden mahbus ve memnu kılmaktır.

Medeni Kanun :

Madde: 73 — (93 sayılı Kanunla değişik) Vakıf, başlı başına mevcudiyeti haiz olmak üzere bir malın belli bir gayeye tahsisidir.

Vâkıf : Vakıf yapan.

Hayrat : Ayniyle intifa edilen vakıf mallar (Cami, okul, kervansaray, çeşme) gibi vakfın esas gayesini ve hizmetini teşkil eden mallardır.

Mevkufat : Vakfın gelir kaynaklarıdır. Kiraya verilebilen, nemalandırılan her türlü mal veya paradır. Umumiyetle gayrımenkul mallardır. Teknik terim olarak akarlar denir.

Mütevelli : Vakfın idare uzvudur ve vakfı temsil eder.

Eski, Mazbut, Mülhak ve Cemaatlere mahsus vakıflar ile Medenî Kanundan sonra kurulan vakıflar ve bunlar arasındaki farklar ve tâbi oldukları hükümler :

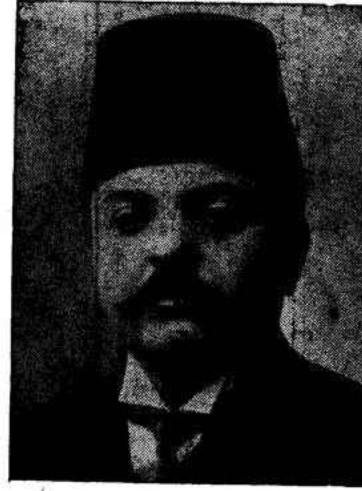
Yukarıdaki tarifleri başa almaktan maksadım, vakfın medeniyet tarihimizdeki rolüne tarih boyunca ulaştığımız yüksek medeniyet seviyesini göstermek içindir. Rahmetli Ord. Prof. ve Hocamız Ebülûlâ Mardin, büyük bir vukufla Türk vakıflarının hukukî yapısını ve mahiyetini ve medenî değerini tek bir cümle ile dile getirmiştir. Bu tarifte yer alan İslâm Hukukundaki müsait hükümlerden **bilistifade** ibaresi üzerinde bilhassa durmak isterim. Vakıf, sadece İslâmî bir müessese değil, medenî bir müessesedir. İslâm Hukukunun kaynakları olan Kur'an; Sünnet, Kıyas ve İcmâ'da müstakil bir vakıf bahsi yoktur.

Osmanlı İmparatorluğu kuruluşunda örnek aldığı Türk Selçuk ve İslâm Abbasî ve Emevî Devletlerinde olduğu gibi bir Jandarma Devlet vasfında idi. Devletin belli başlı vazifeleri, içte emniyet ve asayiş, dışta harp idi. İslâm Hukukunun Devlet ve Siyaset telâkkisi de aynı şekilde Devletin iç bünyesi ve İslâm ülkeleri Dârülsulh (Sulh Âlemi) Devletin dışındaki yabancı ülkeler, Dârülharp (Mücadele Âlemi) idi. Bu iki âlem arasında daima mücadele ve didişme hâkimdi. Devlet, âmme hizmeti olarak bir hizmet ve mefhum tanımıyordu. Osmanlı Devleti, kuruluş itibariyle üstün bir teşkilâta sahip olmakla beraber, örnek aldığı İslâmı Devletlerinden farklı olmayan bir Jandarma Devletti. Üstün bir medeniyet derecesi göstermiş ise, bu da vakıf sayesinde olmuştur. Osmanlı İmparatorluğunda büyük bir tekâmül gösteren vakıf hukuku âdet ve taamül hukuku şeklinde ve Türkün medenilik vasfının tabiî bir sonucu olarak doğmuş ve gelişmiştir. Osmanlı İmparatorluğunda Padişahlar henüz Halife olmamış iken Başkent Bursa, Edirne ve sonradan İstanbul'da muazzam mimarî ve tarihî değeri haiz camiler, medreseler, imarethaneler, çeşmeler, şifa yurtları, kervansaraylar, köprüler, bedesten ve çarşılar gibi kültür, bayındırlık, sosyal yardım ve iktisadî eserler meydana getirmişlerdir. Bu eserler, en küçük fertten Padişaha kadar birer Hususî Hukuk Müessesesi olarak vakıf tarikiyle vücut bulmuştur. Padişahlar ve Sultanlar, şahsî mallarından yaptıkları vakıfları bizzat idare edemiyecekleri için, bugün Belediye Reisi yerine İstanbul'un mahallî idaresini tedvir eden İstanbul Ağaları (Dersaadet Ağası) tarafından idare edilirdi. Bunlar da, Devletin bünyesinde bir memur hüviyetinde olduklarından, mazbut vakıflar, başlangıçta böyle doğmuştur. Mütevelliler tarafından idare edilen vakıflar, bunlara bağlı mülhak vakıflar ünvanını almışlardır. Vakfına hiyanet eden mütevellilerin ellerindeki vakıflar da zaman zaman zabdedilerek mazbut vakıflar arasına katılmışlar ve büyük bir yekûne bâliğ oldukları için, bidayette evkaf nezareti, sonraları da Evkaf ve Şer'iye Vekâleti ve nihayet bu günkü Vakıflar Genel Müdürlüğü kurulmuştur.

İmparatorluk boyunca bütün Türkiye'de yapılan âbidevî değerdeki vakıf eserler, başka bir yazımızda ele alınacaktır.

Ölümünün 45 inci Yıldönümünde

Mülkiyeli Bir Sanatçı

Musikimizin şarkı formundaki eserlerinde, gerçekten büyük başarı ve şöhret kazanmış bulunan Mehmet Rahmi bey, 20 Ocak 1864'de İstanbul'da doğmuştur. Gümülcine Muhasebecisi Trabzonlu Ahmet Hilmi efendinin oğludur. 1888 yılında Mülkiye'den mezuniyetini müteakip dev let hizmetine intisap etmiş ve çeşitli memuriyetlerde bulunmuştur. Şûrayı Devlet azalığına kadar yükselmiş, bu arada, Vefa lisesi edebiyat öğretmenliği ve Darülelhan (Konservatuvar) müdürlüğü görevini de aynı zamanda yapmıştır.

Şûrayı devlet mahkemelerinin kaldırılmasından sonra 1911 yılında kadro harici bırakılmış, bu sebeple başlayan geçim sıkıntısı, işgal yıllarında Darülelhan'ın da kapanması üzerine kendisini büsbütün hissettirmiştir.

Darülelhan'ın yeniden faaliyete geçmesi üzerine, bu müessesenin müdürlüğüne tekrar getirilmesi yolunda dostları tarafından gayret ve tavassutta bulunulmuş isede mümkün olmamıştır. Bu göreve, Mülkiye Marşının bestekârı Musa Süreyya beyin atanması sebebiyle gerçekleştirilemiyen bu teşebbüsler Rahmi Bey'i son derece üzmüştür. 1 Mayıs 1924'de İstanbul'da vefat etmiş ve Eyüpsultan mezarlığına defnedilmiştir.

Rahmi bey, musikimizin bilhassa şarkı formundaki eserleri üzerinde çalışmış ve tanınmıştır. Bu formda, ünlü şarkı bestekârları Hacı Arif bey ve Şevki beyle beraber anılacak derecede büyük şöhrete ermiştir. Kendinden önceki bestekârların tesiri altında kalmamış, kendine has bir tavırla ve zamanın zevklerine cevap veren eserlerle sanatını ortaya koymuştur. Titiz çalışma tekniği ve gerçekten sanat değeri yüksek eser yaratmak ısrarı, fazla sayıda beste yapmasını engelleyen unsurlar olmuştur. Eserlerinde prozodiye (söz-ses uyumu) çok önem vermiş, her şarkısında, kendi tavır ve uslûp hususiyetini mutlaka göstermiştir. Teknik çok sağlam, şekil kusursuz ve estetik mükemmeldir.

Bilhassa «Gül hazin sünbül perişan bağ-ı zarın şevki yok» sözleriyle başlayan Beyati şarkısı pek meşhurdur. Eserleri, üzerlerinden yarım asır geçmesine rağmen, halâ, aynı zevkle çalınıp söylenmektedir. Bestelediği 34 şarkısından bazıları şunlardır :

Beyatiaraban
(Bana noldu değişti şimdi halim)
Müstear
(Gel ey saki şarabı tazelendir)
Isfahan
(Etme beyhude figan, vazgeç gönül)
Suzinâk
(Bir sihr-i tarab nağme-i sazındaki tesir)
Mahur
(Esir ettin beni ey dilpesendim)
Mahur
(Servinazı seyret çıkmış oyuna)
Rast
(Aşkına düştüm âşık-ı avareyim)
Uşşak
(Ağyare nigah etmediğin naz sanırdım)
Muhayyer
(Serapa hüsnü ansın)
Nihavend
(Saçlarına bağlanalı ey peri)
Nihavend
(Süzüp süzüp de ey melek o çeşm-i nim hâbını)
Kürdilihicazkâr
(Sana ey canımın canı efendim)
Kürdilihicazkâr
(Söyle ey mutrib-i nazende eda)
Kürdilihicazkâr
(Bais-i figan ü nalem aşk iptilâsıdır)
Kürdilihicazkâr
(Ey mutrib-i zevk âşina)

Rahmi bey, aynı zamanda şiirler de yazmış tır. Bu şiirler, çağının başarılı şiirleri arasında sayılabilir.

Doğu İllerimiz ve Yatırımların Teşviki

Muzaffer UYGUNER

I. GİRİŞ :

Resmî belgelere göre sayısı 22 olan doğu illerimiz (1) her yönden geri kalmış olup bu gerçek İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânında da kabul edilmiştir. Bu illerin bazıları, öbürlerine göre, ekonomik bakımdan biraz daha ileri durum göstermektedir. Sözgelişi, Kars'da yoğun bir hayvancılık yapılır; Gaziantep, Malatya, Sivas sanayi bakımdan oldukça ileri bir durum gösterir. Buna karşılık Ağrı, Bingöl, Bitlis, Gümüşhane, Hakkâri, Muş, Tunceli ve Van her yönden geri durumdadır. Bu illerin bazılarında oldukça büyük sınaî kurumlar bulunmaktadır. Fakat, bu kurumlar, genel seviyeyi etkileyecek bir nitelik kazanamamıştır. Yol şebekesi de henüz istenilen yoğunluğa vardırılamamıştır. Bölge halkının aile ekonomisi çağını yaşadığı da gerçektir.

Doğu illerimizin durumuna benzer durumlar yabancı ülkelerde de görülmektedir. Özellikle Finlandiya, İsveç ve Norveç, kutupların verimsizliği ile karşı karşıya bulunduğu gibi İsviçre ve Avusturya da Alp dağlarının yalçın yamaçları ve kayalıkları ile savaşmak zorundadır. Geri kalmış bölge sorunu ABD, İngiltere gibi ülkeleri de bazı tedbirler almağa zorlamıştır.

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı, bölgeler arasındaki dengesizliği kaldıracak tedbirler alınmasını öngörmüştü. Fakat, İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı konuya daha yakından eğilmiştir. 17/1/1967 tarih ve 6/7648 sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile yürürlüğe konulan «İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı Hedefleri ve Stratejisi'nde (2) şu ilkeyi buluyoruz: «Yatırımların yurt içinde dengeli dağılmasını sağlayarak çeşitli bölgeler arasındaki gelişme farklarını azaltmak, sosyal adalet içinde bölgelerarası dengeli gelişmenin bir icabıdır. Bu sebeple, yatırımların yurt sathına dağılımı yönünden projelerin hazırlanmasında iktisadî faaliyetleri az gelişmiş mıntakalara yöneltmek için birden fazla kuruluş yeri üzerinde durulacaktır. Bu bölgelerin tabiî kaynaklarını ve işgücü potansiyelini değerlendirecek projeler öncelikle ele alınacak, kamu hizmetleri, alt yapı yatırımları ile sosyal nitelikteki yatırımlarda bu bölgelere ve özel sebeplerle geri kalmış mıntakalara öncelik verilecektir. Özel teşebbüs yatırımlarının bu bölgelere yöneltilmesi için teşvik edici tedbirler alınacak, çeşitli bölgelerin gelişme imkânlarını ortaya çıkarmak ve karşılaştıkları meselelere çözüm yolu bulmak gayesiyle çok yönlü ve teferruatlı çalışmalar yapılacak ve yatırımların verimliliğinden fedakârlık gerektirmeyen durumlarda kamu sektörünün istihsale matuf yatırımlarının buralara gitmesi temin edilecektir.» (3).

---

(1) Bu illerimiz Plâna göre şunlardır: Adıyaman, Ağrı, Artvin, Bingöl, Bitlis, Diyarbakır, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Gaziantep, Gümüşhane, Hakkâri, Kars, Malatya, Maraş, Mardin, Muş, Siirt, Sivas, Tunceli, Urfa ve Van. Doğu Anadolu Kalkınma Semineri adlı kitaptaki bildirilere göre bu illerin sayısı çok değişiktir. Bazıları 12 (s. 11), 14 (s. 119), 19 (s. 161) olarak kabul etmişlerdir.

(2) 10 Şubat 1967 tarih ve 12524 sayılı Resmî Gazete.

(3) Resmî Gazete, s. 3, madde 14.

Bu esasların 53 üncü maddesinde de, «ekonomik ve sosyal kalkınma gayretlerine mahalli idarelerin katkılarını artırmak» yolunda çalışmalar yapılacağına değinilmiştir. Sosyal adalet ile ilgili olarak Strateji'de 4 ve 5 inci maddelere yer verilmiştir. Buna göre, «erişilecek sosyal adaletin tam olarak gerçekleşmesi, toplumun yaşama standardının tabanının, insanlık haysiyetine yaraşır bir asgarî yaşama seviyesine çıkarılmasıyle sağlanacaktır.» (4)

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı'nın bölgesel gelişme ile ilgili bölümünde, uygulanacak politika arasında, «hizmetlerden yeter ölçüde yararlanamayan kitlelere» hizmet götüren yatırımların yöneltileceği ve «iktisadî faaliyetleri az gelişmiş bölgelere yöneltmek için, iktisadî kamu yatırımlarının bu bölgelere» kaydırılacağı «özel sektörün sanayi yatırımlarını bu bölgelerde yapmaları için teşvik unsurları» nın arttırılacağı ve «bu amaçla özel kredi imkânları, vergi indirimleri, bütün alt yapımın hazırladığı düzenli sanayi bölgeleri ve buralarda ucuz enerji imkânları» sağlanacağı hususları yer almış bulunmaktadır (5). Bu arada, kamu kuruluşlarının, az gelişmiş bölgelerdeki kaynak ve imkânları değerlendirici ve alternatif projeler ortaya koyucu proje hazırlıklarına öncelik verecekleri de sözkonusu edilmiştir.

Gelişmenin sağlanması için bazı tedbirler alınması da uygun bulunmuş ve bu amaçla 28.7.1967 tarih ve 933 sayılı yasa yürürlüğe konulmuştur.

«1968 Yılı Programının Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair Karar» bu ışıklar altında hazırlanarak yürürlüğe konulmuştur (6). Bu Karar'ın 23, 24, 32 ve 34 üncü maddelerinde Doğu illerimizle ilgili geliştirme tedbirlerine yer verilmiştir. 1969 Programı ile ilgili Karar'ın da 28, 29, 37 vve 46 ıncı maddelerinde aynı hükümlere ve tedbirlere yer verilmiş bulunmaktadır (7).

Programlarda öngörülen bu tedbirleri incelemeden önce, Doğu illerinin bir envanterini yapmak ve bu amaçla nüfus, tarım, sanayi, madencilik, hayvancılık, ticaret ve hizmetler, işgücü potansiyeli üzerinde durmak istiyoruz. Bundan sonra da yabancı ülkelerde bölgesel kalkınma konusunda neler yapıldığını özetlemeği faydalı bulduk (8).

II. DOĞU İLLERİNE YAPILACAK YATIRIMLARIN TEŞVİKİ

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Plânı'nın 1969 Yılı Proğramı'nda şu satırları okuyoruz :

«Bölgeler arasında dengeli gelişmeyi sağlamak amaciyle, doğu ve güneydoğu bölgelerinde verimli olacak projelerin daha etkin şekilde seçilmesini gerçekleştirecek ve bu projelerin uygulanmasında gerekli olan koordinasyon, etüd ve teşvik hizmetlerini temin edecek bir sistem Devlet Plânlama Teşkilâtınca geliştirilecektir. Bu sistemin aşağıdaki hedefleri ihtiva etmesi özellikle gözönünde bulundurulacaktır :

— Altyapı hizmetlerinin geliştirilmesi,

— Bölgedeki tabiî gelişme merkezlerinin tesbitiyle yatırımların buralarda yoğunlaştırılması,

— Yeni bazı vergi ve finansman kolaylıkları ile özel sektörün bu bölgede yatırım yapmasının teşvik edilmesi,

— Bölgenin tabiî gelişme imkânlarının tesbiti ve yatırımların bu kaynaklara tahsisinin yoğunlaştırılması.» (9).

Programda, 1968 Programında olduğu gibi, bu bölgeye yapılacak yatırımları teşvik konusundaki tedbirlere yer verilmiştir. Teşvik tedbirleri 1968 Programında da teşvik fonları, yatırım indirimi, gümrüklerde tam veya kısmî muaflık gümrüklerde vergi taksitlendirilmesi, dış krediler, ihracatta vergi iadesi olarak belirtilmiştir. Burada, Programlarda öngörülen tedbirler üzerinde bilgi verecek, sonra da bazı önerilerde bulunacağız.

A. Programlarda öngörülen tedbirler

1. Teşvik fonları :

1969 Yılı Programının başında yer alan Karar'ın 26 ncı maddesine göre, altı konuda teşvik fonu vardır. 1968 Yılı Programının başında yer alan Karar'ın 21 inci maddesinde ise beş fon öngörülmüştü. İki Programdaki fonları aşağıda gösteriyoruz:

	1968	1969
1. Sınaî gelişme ve teşvik fonları,	232	400
2. Madencilik gelişme ve teşvik fonları	5	10
3. Tarımsal gelişme ve teşvik fonları	60	120
4. İhracatı geliştirme ve teşvik fonları	10	10
5. Turizmi geliştirme ve teşvik fonları	40	40
6. Sermaye piyasasını destekleme fonları	—	20
	347	600

(4) Strateji, madde 5.

(5) 21.8.1968 tarih ve 12679 sayılı Resmî Gazee, s. 78.

(6) 12.12.1967 tarih ve 12744 sayılı Resmî Gazete.

(7) 12.12.1968 tarih ve 13075 sayılı Resmî Gazete.

(8) Uzun bir inceleme olarak düşünülen ve yazılan bu yazının bu konulara değinen iki bölümü yayım sırasında çıkarılmıştır.

(9) 12.12.1968 tarih ve 13075 sayılı Resmî Gazete, s. 115.

1969 yılında geliştirme ve teşvik fonları uygulama alanları ile faiz hadleri

Fonun adı	Üretim alanı	Ödemesiz süreler Normal	Ödemesiz süreler Doğu An.	Uygulanacak faiz % Normalı	Uygulanacak faiz % Doğu An.
Sanayi	Gıda sanayi - ileri teknikle	1—3	2—6	8	6
	Orman ürünlerin	1—3	2—6	8	6
	Kimya	1—3	2—6	4,5	2,5
	Demir - çelik	1—2	2—4	8	6
Madencilik	Maden işletilmesi	1—2	2—4	7	5
Tarım	Yaş meyve - sebze, hayvancılık, tarım ürünlerini değerlendirme	1—3	2—6	5	3
İhracat	Bütün sektörler	1—3	2—6	3	1
Turizm	Turizm	1—2	2—4	5	3
Sermaye	Büün sektörler	1—3	2—6	—	—

Geçen yıla göre fonlar (sermaye piyasasını destekleme fonları da dahil olmak üzere) 253 milyon lira arttırılmıştır. Bu fonlardan Doğu Anadolu bölgesinde yararlanıldığı takdirde şu avantajlar elde edilecektir:

a) Ödemesiz süre bir kat fazladır (m. 28)

b) Uygulanacak faiz, tesbit edilen faiz haddinden % 2 oranında düşüktür (m. 28).

c) Yatırımın % 30 u özkaynaktan karşılanacak ve % 70 i bu fonlardan alınabilecektir (m. 29).

Bu üç husus 1968 Programında da yer almıştı (m. 23, 24). Fonlardan yararlanacak üretim alanları, uygulanacak faiz hadleri ve ödemesiz süreler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

2. Yatırım indirimi :

1969 Yılı Programı ile ilgili Karar'ın 46 ncı maddesinin (c) fıkrasına göre, «Bölgelerarası gelişmişlik farklılıklarını azaltmak amaciyle aşağıda isimleri belirtilen illerde (Gelişmemiş bölge) Kalkınma Plânı ve Yıllık Programlara uygun her nevi yatırımlarda yatırım indirimi nisbeti % 80 olarak tesbit edilmiştir. Burada sözkonusu iller daha önce belirtilen ve yukarıdan bu yana durumları açıklanan illerdir (10). Burada belirtilen oran, yatırımlar için kabul olunan en yüksek oran olup 47 nci maddede belirtilen ve sektörlerle ilgili yatırım oranlarını tesbit eden III sayılı listede de bundan daha fazla bir oran yoktur. Doğu bölgesine yapılacak bütün yatırımlara aynı oran uygulanacağından III sayılı listeden sözetmeği gereksiz buluyoruz. Ancak, şu hususu belirtmek gerekir ki, vergi indirimi uygulaması 1963 yılında başlamıştır. Gelir Vergisi Kanunu'nda yapılan bir değişiklikle başlayan bu uygulama sonunda, 28.7.1967 tarih ve 933 sayılı Kanuna uygun büronun çalışmağa başladığı 15. 9. 1967 tarihine kadar 2.779.474.166 liralık yatırım isteği incelenip karara bağlanmıştır. Buna göre 1.085.628.266 liralık kısmının indirimden yararlanması kabul edilmiştir. 15.9.1967 - 30.9.1968 döneminde ise isteklerin toplamı 3.863.538.136 lira olup bunun 2.615.214.855 liralık kısmı uygun bulunmuş, indirimden faydalanan miktar ise 1.367.750.218 lirayı bulmuştur (11).

1.1.1963 - 30.9.1968 dönemi içinde sektörlere göre durum aşağıdaki tabloda gösterilmiştir :

Sektörler	Kabul edilen Proje	Yatırım tutarı	İndirimden yararlanan
Tarım	—	—	—
Maden	12	25.130.462	18.973.378
Sanayi	291	3.890.736.110	2.194.751.517
İnşaat	—	—	—
Genel enerji	5	271.866.850	110.504.181
Turizm	11	153.133.401	122.090.446
Hizmetler	—	—	—
Ulaştırma	2	11.071.930	7.058.962
Toplam	321	4.351.938.762	2.453.378.484

Bu arada, 153 istek de kabul edilmemiştir. İnşaat için hiç istekte bulunulmamış, tarım ile hizmetler alanında yapılan birer istek ise reddedilmiştir.

3. Gümrüklerde tam veya kısmi muafiık :

1969 Yılı Programı Kararının 48-56 ncı maddelerinde düzenlenen bu konu, Doğu Anadolu için özel bir durum yaratmamaktadır.

Karar'ın 49 uncu maddesine göre, «Kalkınma Plânı ve Yıllık Programlarda teşviki öngörülen yatırımlara kısmî veya tam muafiıklar ihdası veya uygulanabilmesi için bu yatırımların, dünya pazarlarında özellikle Ortak Pazar'da rekabet yeteneği olabilecek güçte bir sanayiin kurulmasını sağlamak amacı ile yapılmış olması esastır. Karar'ın 51 inci maddesine gö-

(10) 12.12.1968 tarih ve 13075 sayılı Resmî Gazete, s. 3,4.

(11) Aynı Gazete, s. 117, 118, 122, 123.

re ise özellikle şu hususların incelendiği anlaşılmaktadır.

a) Kapasitenin ekonomik olup olmadığı,

b) Yeni bir teknoloji getirip getirmediği,

c) Yan sanayinin gelişmesine hizmet edip etmediği,

ç) Ana mal, mamul veya yarı mamullerini dünya fiyatlarında imâl etme gücüne sahip olup olmadığı,

d) Yatırımın ihracata yönelmiş olup olmadığı.

e) İthalât ikamesini sağlayıp sağlamadığı.

Gümrüklerde yapılacak kısmî muafiıkların sektörlere göre miktarını gösteren IV sayılı liste de Karar'a eklenmiştir. Ancak, «Tarife pozisyonlarının yapısından gelen bazı teknik güçlükler sebebi ile geniş bir uygulama imkânına kavuştuğu söylenemez» bu tedbirin (12); fakat, gene de bazı sonuçlar alınmıştır.

4. Gümrük vergilerinin taksitlendirilmesi :

Gümrük vergilerinin taksitlendirilmesi, yatırımın başlangıcında karşılaşılan finansman güçlüklerini hafifletmek amacı ile yapılmakta olup uygulanmasına 1964 yılında, 474 sayılı yasanın yürürlüğe girmesiyle başlanmıştır. «Yatırım maddesi sayılacak ve ithali uzun vadeli Plân hedeflerine uygun görülecek» eşyaların ithalde alınan gümrük vergileri ile istihsal vergisi, belediyelerle ilgili vergilerle rıhtım resmî tutarları en çok beş taksitte alınmak üzere taksitlendirilmektedir. Bunun Doğu Anadolu ile ilgili özel bir yanı yoktur.

5. Dış krediler :

1969 Programı Kararı'nın 37 nci maddesinde, dış ülkelerden sağlanacak kredi fonlarının kullanılmasında 24, 25, 27, 28, 29, 32, 33 ve 34 üncü maddelerin ve 1 sayılı listenin uygulanacağı belirtilmiştir. Buna göre, bu kredilerin teşvik fonları gibi kullanılacağı anlaşılmaktadır. Doğu Anadolu ile yakından ilgili bu uygulama için birinci paragrafa bakılabilir.

6. İhracatta vergi iadesi :

261 sayılı yasa ile başlayıp uygulaması 933 sayılı yasa kapsamına alınan ihracatta vergi iadesi, Doğu Anadolu için özel uygulama şartları getirmemiş bulunmaktadır.

7. Başka tedbirler :

Özel sektörü teşvik için döviz kazandırıcı (dış taşıma hizmetleri, turist dövizinde vergi iadesi), ihracat kredisi (ihracatın teşviki, düşük faiz ve reeskont), imalâtçı ihracatcılara proje bazında döviz tahsisi, özel sektörün büyük projelere yöneltilmesi (teşvik belgeleri, özel sektör yatırım kotasından döviz tahsisi, kuruluş formalitelerinin basitleştirilmesi), özel yabancı sermayenin teşviki tedbirleri de öngörülmüştür. Bunların da Doğu Anadolu ile ilgili özel bir ilgisi bulunmamaktadır.

B. Bazı Öneriler

Yabancı ülkelerde uygulanan bazı tedbirler üzerinde durulması ve bunlardan Doğu Anadolu için yararlanılması uygun olur kanısındayız. Biz burada bazı önerilerde bulunacağız.

1. Mali tedbirler

Mali tedbirler olarak yapacağımız öneriler kurumlar vergisinden istisna, gümrük vergisi muafiığı, ihracatta vergi iadesi, zarar istisnası olarak sıralamak mümkündür.

a) Kurumlar vergisi istisnası,

Doğu Anadolu'da sermaye sıkıntısı çekildiği bilinmektedir. Bir tek kişinin yerini daha büyük sermayeli ortaklıkların alması, böylece sermaye birikimine de önem verilmesi sağlanır. Halbuki, bugün, kurumlar vergisi bir miktar artırılmıştır. Ortaklıklar kurularak sermaye birikimini köstekleyici bir husustur bu. Sermaye birikimini ve birleşmesini sağlamak amaciyle bu bölgede kurulacak sermaye ortaklıklarının kurumlar vergisinden muaf tutulması ya da bu vergilerde indirim yapılması büyük bir teşvik unsuru olabilir. Bugün pek az ortaklığın bulunduğu bölgede (13) kurumlar vergisinin miktarı da tamah edilecek bir miktarı bulmamaktadır. Bu yüzden de hazinenin büyük bir vergi kaybına uğrayacağı söylenemez.

b) Gümrük vergisi muafiığı :

Bu bölgede yapılacak yatırımlarla ilgili malzemeden ithal sırasında alınan vergilerin 474 sayılı yasa hükümlerine göre muafiyete indirilmesi mümkündür. Bunun için bazı şartlar düşünülebilir. Bu şartlara aykırı davranışların cezaları da tesbit edilebilir.

c) İhracatta vergi iadesi :

Doğu Anadolu bölgesindeki sınaî işyerlerinde imâl edilen ve imâl edildiği teşvik olunan mamullerin ihraçları halinde, normal vergi iade oranları daha yüksek tutulabilir. Böylece, ihracata yönelmiş bir durum da yaratılmış olur. Bugünkü uygulamada böyle ayrıcalı durum mevcut değildir.

ç) Zarar istisnası :

Batı bölgesinde bir işletmesi bulunan bir müteşebbisin Doğu Anadolu'da bir işletme kurması ve işletmesi şartiyle bu bölgedeki işletme açıklarının Batı Anadolu'daki işletme sonuç-

(12) Aynı Gazete, s. 117.

(13) 1964 Sanayi İşyerleri Sayımı'na göre, bölgede 12 anonim, 33 kollektif, 3 komandit ve 7 limited ortaklık bulunmaktadır.

larından mahsup edilmesi de yatırımların teşviki yolunda olumlu bir sonuç verebilir. Norveç'de böyle bir uygulama yapılmaktadır.

2. Kredi konusundaki önerilerimiz :

Kredi konusundaki önerilerimizi de bankalarca özel sektöre krediler verilmesi, belediyelere krediler açılması olarak iki kümede toplayabiliriz.

a) Özel sektör kredileri :

Yatırım yapacak olanların, teşvik fonlarından para alamamaları halinde, bankalardan alacakları kredilerle ilgili bazı tedbirler düşünülebilir. Bu kredilerin düşük faizli, uzun vâdeli olmaları yanında devlet kefaleti ile verilmesi gerekir. Düşük faiz konusunda, 1969 Programı bazı sanayi kolları için öngördüğü selektif kredi gözönünde tutulabilir (14). Böylece, bu bölgeye dönük krediler için % 5 1/4 reeskont haddi ve % 9 faiz uygulanmış olur. Vâdenin ise, teşvik fonlarında öngörülen vâdelerin (en çok 10 yıldır) üstünde bir vâde olarak (söz gelişi 15 yıl) tesbiti mümkündür.

Bu kredilerin verilmesinde bankaların biraz çekimser davranacakları muhakkaktır. Bunu da önlemek için devlet kefaleti düşünülebilir.

b) İller Bankası kredileri :

Bölgenin ve bölgedeki bazı şehirlerin uygar insanların ihtiyaçlarını karşılayacak bir seviyeye getirilmesi gerekir. Bu maksatla suyunu, elektriğini, kanalizasyon tesislerini ve bazı eğlence ve oturma yerlerini yapmaları için İller Bankası'nın bu gibi belediyelere kredi açması sağlanmalıdır. Bu amaçla da bu Banka'nın sermaye durumu hizmetlere paralel olarak artırılabilir. Bunların yapımından sonra özel sektörün de bazı yatırımlar yapacağına muhakkak gözüyle bakılabilir.

3. Kamu kurumları ve yatırımları :

Bölgedeki kamu yatırımlarına yoğunluk verilmelidir. Sınaî yatırımlar yanında ulaştırma, haberleşme, enerji alanındaki altyapı yatırımlarına; hastaneler, dispanserler gibi sağlık yatırımlarına; çeşitli aşamadaki okullar yapımına hız ve yoğunluk verilmesi faydalı olur.

Kamu kurumlarının 440 sayılı yasaya göre özel sektör teşebbüslerine katılmalarında Doğu Anadolu'daki işlemlere öncelik verilmeli, böylece her iki sektörün elbirliği etmesi sağlanmalıdır. Büyük yatırımlar bu yolla kolaylaşabilir.

4. Turistik yatırımlar ve tarifeler :

Bölgedeki turistik tesislere (otel, lokanta, gazino, dinlenme yerleri) öncelik verilmeli ve 1969 Programında yer alan turizm teşvik fonu yanında başka kaynaklardan kredi ve yardım sağlanması için imkânlar yaratılmalıdır.

Bölgedeki doğa güzellikleri ile tarihî yerlerin geniş çapta görülmesi için otobüs işletmeleri ile işbirliği yapılmalı ve trenlerde özel bazı tarife indirimlerine girişilmelidir. Böylece yaratılacak imkânlarla bir gelişme yoluna girileceğini ummaktayız. Van Gölü'ne (15), Cilo dağlarına (16), Ağrı dağına yaz ve kış aylarında bu gibi geziler düzenlenmesi; fuarlar, halkoyunları gösterileri, spor yarışmaları yapılması bu konuda ilk akla gelen hareket yaratıcı olaylardır.

5. Teknik ve yol gösterici yardımlar :

Bölgede kurulacak her türlü tesisin kuruluş yeri sorunlarını çözümlemek üzere ön incelemeler yapılmalı ve böylece nerede ne gibi tesisin kurulabileceği ortaya çıkarılmalıdır. Bu tesisler kamu sektörü ile ilgili olabileceği gibi özel sektörle de ilgili olabilir. Sağlık, kültür, spor tesisleri olabileceği gibi sınaî kuruluşlar da bu çerçeveye alınabilir. Yerlerin tesbitinden sonra vaki başvurmalara göre en uygun olan tesis plân ve kapasiteleri de ortaya konabilir.

Kuruluşta yapılacak bu yardımlar yanında, işletmeye geçildikten sonra da teknik yardımlar (eğitim, muhasebe, işletme, makinalar v.b.) yapılabilir. Bu konuda ABD'nde çok büyük hizmetler gören Small Business Administration'ın çalışmaları örnek tutulabilir (17). Bu arada, sınaî tesislerle ilgili formaliteler ve sorunlar da ortaya konulup pratik hal çareleri gösterilebilir. Sözgelişi, belediye ruhsat resmi (18), bulguların işletilmesi ve bunlardan yararlanma (19), sınaî iş-

---

(14) 12.12.1968 tarih ve 13075 sayılı Resmî Gazete, s. 122.

(15) Van'da çok güzel bir otel bulunduğunu yabancılar bile yazmıştır.

(16) Cilo dağlarındaki göllerde dünyada rastlanmayan ilksel su hayvanlarının yaşadığı bilinmektedir.

(17) Bu konuda bu İdare'nin durumu gözden geçirilebilir. Konu hakkında şu yazılarımıza bakılabilir : Birleşik Amerika'da Sanayie Yardım I-III Türkiye İkt. Gaz. sayı 525 - 527; Amerika'da Sanayie Sağlanan Malî ve Teknik Yardım, aynı Gazete sayı 482; Birleşik Amerika'da Küçük Teşebbüslerin Yatırımlarının Teşviki, aynı Gazete sayı 570: Örnek Bir Ticaret Odası (Wilkes Barre Odası), aynı Gazete sayı 445; Alman İktisadî İşbirliği Ortaklığı, aynı Gazete sayı 546.

(18) Muzaffer Uyguner, Belediye Ruhsat Resmî, aynı Gazete sayı 493.

(19) Muzaffer Uyguner, İhtira beralarında mecburî lisans, aynı Gazete sayı 651; İhtira beratları ve teknik bilgi, Makina ve Mühendis sayı 80; İhtira beratları üzerine, aynı Dergi sayı 96; Lisans ve Teknik Bilgi Anlaşmaları, Ankara 1967, fiyatı 10 lira.

yerinin 6948 sayılı yasaya göre tescili (20), sınaî mamullerin işaretlenmesi (21), sınaî tesislerin sağlık yönünden kuruluş formaliteleri ve yeri (22), marka tescili ve kullanılması (23), standard ve kalite konuları (24) üzerinde öncelik ve özellikle durulabilir.

6. Personel konusu :

a) Valilere ve kaymakamlara yetkiler tanınması.

Bu bölgede yapılacak yatırımlar konusunda valilere bazı yetkiler tanınmalı ve valilerin bölgede yaptıracakları incelemeler sonunda ortaya çıkan ve uygun bulunan tesislere yatırım önceliği tanınmalıdır (25). Valilerin ve kaymakamların birer seyirci olmadıkları, katkıda bulunacak kişiler olduğu gerçeği üzerinde durulmalıdır. Bu arada, bu bölge valilerinin katılmasiyle büyük bir koordinasyon komitesi kurulabilir. Ayrıca her ilde, İsveç'de olduğu gibi, birer kalkınma teşkilâtı kurulması üzerinde de düşünülmelidir.

b) Vali ve kaymakamlar dışında kalan ve çalışmaları en yakın olarak yürütecek olan personelin de bilgi ve gayret sahibi olması şarttır. Bu sebeple, bütün daire başkanlarının buna göre hazırlanması, eğitilmesi gerekir. Bunun yanında, en küçük kalkınma birimi olan köyde de muhtar - öğretmen - imam üçlüsünün yetiştirilmesi ve aralarında tam bir ahenk ve işbirliği, anlayış birliği yaratılması çok önemlidir. Bu husus sağlanmadıkça tam bir adım atılamaz kanısındayız.

7. Yerleşme politikası :

Çeşitli hizmetlerin en küçük yerleşme birimlerine götürülebilmesi için bu birimlerin belirli bir konut sayısı ile sınıflandırılması ya da belirli bir nüfus şartının konulması gerekir. Bu amaçla, belirli ve elverişli merkezlerde durulup hizmetlerin götürülmesi güç ve pahalı olan yerleşme noktalarındaki nüfusun tesbit edilen merkezlere göçü teşvik edilmelidir. Böylece hem imkânlar köye götürülecek, hem de genişçe yerleşme yerlerinde işbölümü sağlanarak yeni iş imkânları ortaya çıkarılmış olacaktır.

---

(20) Muzaffer Uyguner, Sınaî işletmenin tescili, aynı Gazete, sayı 342.

(21) Muzaffer Uyguner, Yerli sınaî mamulâtın işaretlenmesi, aynı Gazete sayı 465.

(22) Muzaffer Uyguner, Sağlık bakımından fabrikanın kuruluş yeri, aynı Gazete sayı 345.

(23) Muzaffer Uyguner, Markalar Kanunu, Standard dergisi, sayı 40.

(24) Muzaffer Uyguner, Standard ve Kalite, Ankara 1968, fiyatı 10 lira.

(25) ABD Geri Kalmış Bölgeler İdaresi böyle çalışmakta ve gereken yerlerde kurulması kabul edilen işletmeler hemen kurulmaktadır.

Yeni Avukatlık Kanununa Karşıyız

T.B.M.M. tarafından son olarak kabul edilen yeni Avukatlık Kanunu; gerek Camiamız, gerekse hukuk düzeni ve ferd hakları yönünden bir takım sakat hükümler taşımaktadır.

Hükûmet Tasarısının Millet Meclisi Komisyonlarında çeşitli Kanun teklifleriyle müktesep hakları ihlâl edecek kadar değişik bir şekil almasından sonra, bir gece yarısı 15 - 20 milletvekilinin bulunduğu bir oturumda verilen önergeyle ve bu adetle görüşülüp kabulünden sonra, Senato Komisyon ve Genel Kurulunda muhtelif meslekten Senatörün doğru yolu göstermesine rağmen hukukçu üyelerin ekseriyeti teşkil ettiği toplantıda bütün değiştirme önergeleri reddedilerek bildiğiniz şekilde metin kabul edilmiş bulunuyor.

Bu apaçık haksızlık karşısında Birliğimiz derhal Sayın Cumhurbaşkanına telgrafla müracaat ederek kanunun veto edilmesini talep etmiş ve bilâhare de bir muhtıra vererek görüşünü teferruatiyle izah etmiştir. Bu arada, S.B.F. Talebe cemiyetinin teşebbüsüyle Fakültede tertip olunan Forum'da konu Öğrenci, Mezun, Hoca ve Birliğimizin iştirakiyle tartışılmış; öğrenciler boykot kararı alırken, Birlik ve Fakülte kanunî yolların derhal denenmesi kararıyla neticeyi şiddetle protesto etmiştir.

Müteakiben, Birliğimiz bir basın toplantısı tertip ederek kamu oyuna haksız durumu duyurmuş bulunuyor. Konunun daha teferruatlı izahını içine alan Sayın Cumhurbaşkanımıza yaptığımız müracaatı aşağıda bulacaksınız. Bu çalışmalarımız da bir sonuç vermediği takdirde, Anayasa Mahkemesi yolunu açacak teşebbüslerde bulunacağımız tabiidir.

SAYIN CUMHURBAŞKANIMIZ

T.B.M.M. den çıkmış bulunan yeni Avukatluk Kanunu bazı maddeleriyle vatandaş haklarını kısıtlamakta, ücretlilerin genel sigorta mevzuatı çerçevesindeki sosyal güvenliklerine ait dengeyi bozmakta ve Mülkiye Camiasının yıllarca evvel kanunlarla tanınmış müktesep haklarını ihlâl etmektedir. Şöyle ki;

1 — Vatandaş Hakları :

T.B.M.M. den çıkmış bulunan metnin 35. maddesi, sarih olarak, ikinci derece hısımlar ve eşler dışında kalan bütün akraba ve yakınların resmî dairelerdeki her hangi bir işinin takibini avukatların inhisarına bırakmaktadır.

Bunun manası, belirli bir çerçeve dışında, bütün vatandaşların, tarihinin hiç bir devrinde görülmemiş bir vesayet hükmüne tabi olmasıdır.

Avukatlara büyük çapta iş ve gelir temin edeceği muhakkak olmakla beraber, bir zümrenin gelir imkânını çoğaltmak için - hiç bir batılı memlekette görülemeyecek - bir vesayet hükmü ile Anayasanın vatandaşa tanıdığı en tabii bazı hakların kısıtlanmasının tasvip olunamıyacağı görüşündeyiz.

2 — **Sosyal Güvenlik :**

Her mesleğin sosyal güvenliğe kavuşturulması idealdir. Ancak bunun, aynı durumdaki diğer meslek ve şahısların aynı şart ve mevzuat hükümlerine tabi kılınarak temin edilmesi ve bu suretle adalet hissinin rencide edilmeden aralarındaki dengenin muhafazası şarttır. Aksi halde sosyal güvenlik değil, sosyal adaletsizlik meydana gelmiş olur.

Yeni kabul olunan Avukatlık Kanununun geçici maddeleriyle avukatlara temin edilmek istenen sosyal haklar, aynı şartlardaki diğer meslek ve şahısların hem menfaatini haleldar etmekte, hem de teknik esaslara göre kurulmuş dengeyi avukatlık sınıfı mensupları leyhine bozmaktadır. Böyle bir hüküm, bugün mer'i Emekli Sandığı ve Sosyal Sigorta rejimlerinde yoktur ve bu normal rejimlere tâbi yüzbinlerce kişinin maaş veya ücretinden kesilerek meydana getirilen meblağdan avukatlık sınıfına farklı bir tediyede bulunmaya da kimsenin hakkı olmamak gerekir.

Bu itibarla da, yeni Kanunun 1 - 6 ncı geçici maddeleri haksız bir tasarrufun yaratıcısı olmaktadır.

3 — **Müktesep Hakların İhlâli :**

Bütün tarihî gelişiminde Mülkiye Mektebi, Siyasal Bilgiler Okulu ve Siyasal Bilgiler Fakültesi mezunları, Hukuk Fakültesine nazaran eksik okudukları derslerden (fark imtihanı) vererek avukat olma hakkına sahip olmuşlardır.

Tatbikatta adet itibariyle az ve Hukuk mezunları için hiçbir zaman bir rekabet mevzuu olmayan bu durum, kendileri için hem bir teminat, hem de darlaşan meslek imkânlarının bir çıkış kapısı olarak mütalea edilmiştir.

Hakkın mesnedi ise; yıllarca evvel kabul edilmiş olan 3499 sayılı Avukatlık, 2556 sayılı Hakimler ve Noter Kanunlarıdır. Şu tarihe kadar Siyasal Bilgiler Fakültesine girenler ile bütün mezunlar, zikri geçen Kanunlarla kendilerine verilmiş olan bu hakkın varlığını bilerek fakültelerine girmişler, mezun olduklarında da (fark imtihanı vererek avukat olma hakkına) hukuken sahip olmuşlardır. Beşer tarihindeki binlerce yıllık hukuk fikri ve bütün medenî dünyanın kabul ettiği hukukun temel ilkeleri önünde bunun manası, bir müktesep hakkın doğmuş olmasıdır.

Bu müktesep hak, şu anda yeni bir kanun yürürlüğe girse dahi yok edilemiyecek bir hak manasına gelmektedir. Yeni mevzuat ancak, bundan sonra Siyasal Bilgiler Fakültesine gireceklere tatbik olunabilir. Nitekim, yeni Kanun, bazı geçici maddeleriyle bu hakkı Hukuk Talebelerine tanımış, fakat her nedense Siyasal Bilgiler Talebeleri ile Mezunları hiç nazarı itibara alınmamıştır.

İşte bu sebeplerle, yani Avukatlık Kanununun 3. maddesi Mülkiye Camia'sının müktesep haklarını ihlâl etmekte ve hukuka bağlı Devlette, 1961 Anayasası önünde sakat hale düşmektedir.

4 — **Usul Yönünden Sakatlık :**

Zikri geçen Kanun, Millet Meclisinde bir gece yarısından sonra 15 - 20 kişilik bir Milletvekili grubunun o anda verdiği bir önerge ile görüşmeye alınmış ve bu grup tarafından kabul olunmuştur. Senatoda ise, yine ekseriyetin olmadığı ve 30 - 40 kişilik bir grupça kabul edildiği anlaşılmaktadır.

Netice:

Yukarıda arz olunan nedenlerle avukat sınıfına haksız menfaat sağlayan, vatandaş olarak hepimizi bir nevi vesayet altına sokan ve Mülkiye camiası'nın Kanunlarla evvelce kabul edilmiş (müktesep Haklarını) ihlâl eden yeni Avukatlık Kanununun_veto edilmesine müsaadelerinizi saygı ile arz ve rica ederiz.

AYHAN AÇIKALIN
Genel Başkan

İbni Haldun'nun Hayatı ve Devlet Felsefesi

Tahsin ÖNDER

İbni Haldun Hadaramut'tan Endülüs'e göçetmiş, Tunus'a yerleşmiş bir aileye mensuptur. 1332 de Tunus'ta doğmuştur. İbni Haldun'un ailesi gerek Yemen'de, gerek Endülüs'te, gerekse Tunus'ta çevresinin velâyet, vesayet ve hakimiyetini elinde tutan birçok seçkin kişiler yetiştirmiş ise de, bunların içinde Abdurrahman İbni Haldun kadar tanınmış olanı yoktur.

Tarihçinin ilk öğrenimi çevresinin geleneğine göre Kur'an ile başlıyor. Tunus'ta Ebu Abdullah Muhammet Bini Said Bini El-Ensariden ders alıyor, Kur'anı yedi usulde okumasını öğrendikten sonra da Fıkıh ve Hukuk derslerine başlıyor. Bunda da büyük başarılar elde ediyor.

748 Hicri sıralarında Cezayir Hâkimi Ebul-Hasan'ın başkâtibi olan Ebu Muhammed Abdülmübeymin El-Hadarani'den riyaziye, mantık ve kelâm dersleri alıyor.

Bundan sonra İbni Haldun'u siyasî hayata karışmış görüyoruz. O, bu hayata istiyerek atılmamış; onu, mümkün olduğu kadar bilim ve inceleme tecesüsü için bir vasıta yapmıştır. Bu arada şöhreti o kadar fazlalaşmıştır ki Fas Sultanı Ebu-İnan kendisini Hacip (Bakan) yaparak maiyetindeki bilim kuruluna üye tayin etmiştir. Diğer taraftan Sultan ile İbni Haldun'un arasını açmağa çalışanlar nihayet muvaffak olarak tarihçiyi hapse attırmışlardır. İbni Haldun hapiste bir kaside yazıp göndermiş ise de, Ebu-İnan bu sırada ölmüştür. Onun yerine geçen Ebu-Salim zamanında hapisten çıkıyor ve eski vazifesine geliyor. Yerine geçen Ömer Bini Abdullah ile geçinememesinden dolayı Endülüs'e gidiyor.

Endülüs'e o sırada İbni Ahmet hakimdir. İbni Ahmet tarihçiyi İspanya'lılar ile arasındaki mücadeleyi hal için murahhas seçiyor. İbni Haldun anlaşmayı başarı ile akdederek dönüyor.

Dönüşünde İbni Ahmet kendisine Gırnata yakınlarında bir köy kurmuştur. Becaya Hükümdarı, İbni Ahmer'den hükümet işlerini düzenlemesi için İbni Haldun'u istemiştir. Burada başarılı olan İbni Haldun, Telemsan Hükümdarı Ebu-Hamu'un davetine icabet ederek kabile ve aşiretlerinin islâhı işlerinde bulunmuştur.

Bundan sonra İbni Haldun Telemsan civarında Selâme Kalesine çekiliyor, gaileleden uzak bir hayat yaşamayı düşünüyor. İbni Haldun'u çevreden ayıran özelliği ondaki geniş gözlem kabiliyetidir.

İşte böylece tarihçi Ortaçağ telâkkilerine zıd olan bir görüş tarzı ile edindiği birçok tarihî ve sosyal bilgiyi bir araya toplamayı düşünmüş ve meşhur **Mukaddeme**'sini kaleme almıştır.

İbni Haldun bu sırada memleketine gitme ihtiyacını hissediyor. Tunus'a gidiyor, orada Hükümdar Ebu-l-Abbas'a eserini takdim ediyor, iltifat görüyor. 1382 de Hacca gitmeyi düşünüyor. O sırada Mısır, İslâm uygarlığının ve İslâm biliminin bir merkezi durumundadır. İbni Haldun Hacca gitmek için İskenderiye'den geçerken Mısır Sultanı Berkuk tarafından El-Ezher'de ders vermesi için rica ediliyor ve

kabulü üzerine de profesör (müderris) tayin ediliyor.

İbni Haldun buradaki hocalığı esnasında bilhassa hukuk öğretiminde bulunuyor. Mısır'ın kendisine göre bozuk gördüğü hukukî durumunu ıslâha çalışıyor. Daha sonra kadı olduğu zaman bu ıslahat fikirlerini uygulamağa başlıyor.

İbni Haldun böylece bir taraftan hocalık, diğer taraftan kadılık yaparken aynı zamanda bir husumet ve haset halkası da beliriyor. Birçok iftiralara maruz kalıyor. Kendisinden evvelki hocalar gibi öğretimde bulunması ve evvelki kadılar gibi işlem yapması isteniyordu. Sultan Berkuk, iftiraları tetkik ettiriyor, asılsızlığını görünce İbni Haldun daha çok azimkârane çalışıyor. Fakat o sıralarda ailesini Tunus'tan Mısır'a getiren geminin yolda battığı haberi, onu müteessir ediyor. Teselli edici bir çevre olarak Haccı düşünüyor. Sultandan izin alarak Hacca gidiyor. Tekrar Mısır'a dönüyor. O sırada Mısır Ordusu ile Timurlenk Ordusu karşılaşırken İbni Haldun Timur'un eline düştü. Bu tutsaklık birçok şehirlerin ve insanların kurtulmasına yardım etti. Timur, İbni Haldun'un zekâsına hayran kaldı, ondan birçok tarihî bilgi aldı. Buna karşılık İbni Haldun da fırsattan istifade ederek Timur'dan kendisi ve doğu ahalisi hakkında birçok bilgiler topladı. Timur kendisini bırakmıyordu. (1).

Şam'a girişinin önüne geçilemiyecek olan Timur'un nezdinde Şam halkı için şefaatta bulunmak üzere giden heyet arasında bulunan İbni Şöhbe, İbni Haldun ile hükümdar arasındaki konuşmayı şöyle anlatıyor:

«... Timur ondan Şimali Afrika hakkında malûmat istedi, bir Şimalî Afrika tarihi olup olmadığını sordu. İbni Haldun: — Ben bir Şark Tarihi bir de Şimali Afrika tarihi yazdım. Bütün hükümdarlardan bahsettim. Size ait sayfalar da vardır. Onları okumanızı isterim. Eğer yanlışı varsa düzeltiniz, cevabını verdi. Müteakiben Timur'un şeceresini okudu. Hükümdar hayretler içinde kaldı. Malûmatının kaynağını sordu. Timur aldığı cevaplar üzerine hayran hayran tarihçiyi süzdü ve memleketine gelip gelemiyeceğini sordu. İbni Haldun şu cevabı verdi : — Mısır beni, ben Mısır'ı severiz. Oraya gitmekliğime şimdilik müsaade ediniz. Hususi işlerimi tasfiyeden sonra gelirim. Timur müsaade etti ve İbni Haldun Mısır'a döndü.» (2).

Hayatını kısaca gördüğümüz İbni Haldun, görüldüğü gibi bilim ile siyaset arasında rakseden bir ömür sürmüştür. O, daha çok kendisini bilime adamak istiyor, fakat hayat ve mukadderatın sevki ile siyasal görevlere giriyor.

Siyasal hayatta boş bulduğu vakitlere çok kıymet veriyordu. Esasen bu hayat kendisine yeni bilgiler temin etmekte idi. Vakit buldukça zekâsını işletmeği ihmal etmemiştir. Halâ kıymetini muhafaza eden eserinin bizi ilgilendiren önemli kısmına İbni Haldun **«Mukaddeme»** diyor. Fakat ilk görüşte bundan alelâde bir mukaddeme anlaşılmamalıdır. **Mukaddeme-i İbni Haldun**, başlı başına bir bilim ve felsefe anıtıdır. İbni Haldun'un bugün var olan başlıca eseri, yalnız bu **Mukaddeme**'nin mukaddemelik yaptığı bir genel tarihten ibarettir. Bu **Mukaddeme** ise yazarın adını ölmezleştirmek için kâfidir. Müsteşrik De Slan diyor ki: «Hayatının bilinmesi açıkca gösteriyor ki gerek hükûmet ve siyaset adamı, gerekse bilim adamı olmak itibariyle dehasından birşey eksilmemiştir.» (3).

Çeşitli zamanlarda hizmet ettiği hükûmetlerde dost ve düşman, herkes kendisini üstad tanıyor. Hiçbir mütefekkir bu şansa mazhar olmamıştır. Yalnız, El-Mikrî, filozofun düşmanları olduğunu söylüyor. Aleyhinde yazılmış bütün şeyler ölümünden sonradır. Meselâ «Aynî Tarihinde» ona hasredilen birkaç satır arasında kendisi lekelenmek istenmiştir. Büyük adamların değeri aranırken, kişisel ve özel, hayattan ziyade bilimsel ve meslekî

(1) Mukaddeme-i İbni Haldun Kitap I. S. 1-4 (Pirizade Mehmet Sahip) ve Prof. Z. F. Fındıkoğlu'nun İçtimaiyat Metodoliji Nazariyeleri S. 70-72 ve aynı yazarın İbni Haldun adlı eserinden S. 7-12.

(2) İş Mecmuası Sayı 11-12 ve S. 21-29 (Z. F. Fındıkoğlu).

(3) Z. F. Fındıkoğlunun İçtimaiyat Nazariyeleri Metodolojisi S. 73.

kudretleri aranır. Zaten hiçbir yazar da Aynî'yi tasdik edecek fikirde bulunmuyor. Ondan bahseden kalemler, tarihçinin bilimsel yüksekliğinde, ahlâki meziyetinde hem fikirdirler.

İbni Haldun'un Devlet Felsefesi :

İbni Haldun sosyolojisine göre, sosyal hayat iki şekil arasında sıra ile raks etmektedir: İptidailik ve şehirlilik.. İktisadî bakımından da iş bölümü bu tasnifi sağlamlaştırıyor. İş bölümü köy ile şehir arasındaki eşyanın zaruretinden çıkmıştır ona göre.

Burada, yazar bir ayırım yapıyor : Devlet müessesesi, yalnız şehirde görülüyor. Bedevî ve ilkel zümrelerdeki siyasal iktidarı elde bulunduran müessese ise «Riyaset» demektir. O halde devlet yalnız şehir kurma derecesine varmış zümrelerde doğacaktır.

İbni Haldun riyasetten ne anlıyor? Ona göre, riyasette bulunanlar en yaşlı ve hürmete değer kimselerdir. Reisler, aşiret ve kabile şefleri, kendilerinde var olan müstesna herhangi bir kudretten dolayı değil, yalnızca kabile ve aşiretin, bedevî zümrelerin maddi yaşama şartlarından, ev ve güvenlik nedir bilinmeyen ilkel bir hayatın doğal olarak vücuda getirdiği nitelikten doğmuştur. Riyaset müessesesinin devlet haline geçmesi, toplumda morfolojik bir değişmenin belirmesine, bedeviliğin hazeriliğe geçişine, bir kelime ile şehirciliğin («Umran») başlamasına bağlıdır. Bu geçiş, önce aşiret halindeki zümrelerin önemli rol oynadığı aşirette, lükse düşmüş ihtiyar devletlere karşı zaferi temin eden nesep asabiyetinin yavaş yavaş sebep asabiyetine dönüşmesi ile başlar. Nihayet mezhep asabiyyeti büsbütün kaybolur. Aşiret halindeki zümreden ayrılan bir ev bu sebep asabiyyetine dayanarak zaferi hazırlıyan ilk mezhep asabiyyeti efradına karşı arka çevirir. Bu suretle o «Evden» bir sülâle çıkar. Artık ayrılıklara ve mutlak monarşiye doğru gidiş başlamıştır. Gerek aşiret hayatından ve bedevilikten kurtuluş, gerek «Riyaset» in bu şekilde «Devlet» e geçişi doğal zorunların sonucudur. Burada ne ilâhi bir kudrete, ne de kişisel iradeye yer vardır.

Görülüyorki şehirli ile ilkellik arasındaki siyasal topluluk ve onun zorunlu sonucu olarak mutlakiyet başlangıcı aşiret halindeki zümrelerdeki asabiyyete dayanan uzun bir siyasal mücadelenin eseridir. Bu suretle kurulan devlet, bir takım mukadder aşamalar geçirecektir. (4).

İbni Haldun, hertürlü rasyonalist hukuk telâkkilerinden uzaktır. Bu itibarla onun için bütün topluluklar bakımından geçerli olacak bir ilke gösterilemez. Her sosyal zümre, bulunduğu doğal ve kültürel koşullar içinde bir takım mücadele zaruretleri karşısındadır. Bu mücadeleden muzaffer çıkınca artık kendinde hukuk yaratma kudretini bulur. Burada bir nev'i kudret, hak telâkkisi karşısındayız. Eğer mutlaka bir hukuk kaynağı göstermek için İbni Haldun'u zorlayacak olursak, bu «mücadele» olabilir. Mücadele sonunda güç üstünlüğü ayni zamanda siyasal hakkı da doğurur.

Toplumsal zümrelerde, özellikle umrana kavuşmuş ve mukadder ömrünü yaşamış uygar kümelerle bunların yerine geçmek isteyen aşiret grupları arasındakiler mücadele devam ederken rol oynayan toplumsal kudrete yazar asabiyye diyor. Fakat bununla kasdettiği anlam nedir? Bu sorunu ele alan İtalyan müsteşriki Gabrielli, bu hususta İbni Haldun'un pek açık olmadığını söylüyor. Buna göre, İbni Haldun, bazen bu deyimden kardeşler arasındaki organik ve doğal beraberliği, bazen devletin vücudunu, arasıra dinî bağlılığı, nihayet ilk islâmlıktaki hilâfet kudretini kastetmiştir. (5).

Fakat, bize göre, İbni Haldun, bu şekilde bir dağınıklıktan uzak kalmıştır. Nesep bağlarının kuvvetli olduğu yerlerde nesep asabiyyeti, başka yerlerde dinsel, duygusal ve ideal olan sebep asabiyyeti rol oynar. Her iki şekilde de vaziyet aynidir. Fransız müsteşriki De Slan'nın bu deyimi «Esprit de corps» ile, Alman Von Kramer'in «Gemeinsinn» ile karşılaşmaları bu anlamı ifade etmeleri bakımından

(4) Prof. Z. F. Fındıkoğlu'nun İçtimaiyat Metodoloji nazariyeleri E. 119-120.

(5) Prof. Z. F. Fındıkoğlu'nun İçtimaiyat Metodolojisi nazariyeleri S. 121.

doğrudur. İbni Haldun okuluna mensup Türk sosyologları tarafından asabiyyet, bazen de cinsiyet ile Türkçeleştirilen bu deyim ve ifade ettiği anlam, İbni Haldun'un yalnız esasiye ve kamu hukuklarına ait telâkkilerinde değil, genel sosyolojisinde de merkezi bir önem gösterir. Bunun içindir ki, hakimiyet meselesi için de asabiyyet meselelerine baş vurmak gerekir.

İbni Haldun hakimiyet veya hükümdarlığın kökünü açıklarken bunun doğal olduğunu söylüyor. Fakat onun doğal sıfatından aldığı şey, daha ziyade, «Eşyanın ve olayların zorunluğu» anlamında bir doğallıktır. O halde insan toplumunun hakimiyeti hayvanlarda görülmez. Fakat hayvanlarda bu olaya benzer hususlar yok mu? Evet var; fakat, «Meselâ arılarda ve çekirgelerin topluluklarında görülen hakimiyet, fikrin eseri olmayıp, ilhamın eseridir.» (6).

İbni Haldun'u Türkçeye çevirenlerden biri, yazarın bu kanaatını şu şekilde yorumluyor: «Hayvanatta arı ile çekirgelerin beyleri olur. Yuvalarına, kovanlarına girmeleri, çıkmaları, hareketleri ve diğer işleri beylerinin hareketlerine tabî olmak suretiyle olduğundan, bu hayvanlar umum hayvanlar içinde mümtaz bir mevkiye maliktirler. Lâkin bu hal insan gibi akıl ve fikire sahip olduklarından olmayıp belki Tanrının bunlara bu hususu ilham tariki ile bildirmesi ile gelişmiştir.» (7).

Diğer taraftan İbni Haldun hakimiyet hakkını Peygamberliğe dayandıran filozofları şiddetle tenkid ederken şöyle düşünüyor: «Bu fikri hasıl kabul edebiliriz, peygamberlik müessesesi her türlü anlaşılma imkânından uzaktır. Biz onu düşünerek değil ancak şerh ile idrak edebiliriz.» (8).

Bu suretle hüküm müessesesi fikrin eseridir. O halde rasyonalist bir kamu hukuku nazariyesi karşısındayız, demektir. Fakat nazariye derinleştirildiği takdirde daima tabiattan uygar olan insanların toplu hayatının doğal bir sonucu olan bir hakimiyet olayı ile karşılaşırız. Bu iki şekilde belirlenir : 1) İnsanlar ya nefsine hakim olanı kendine baş yapar ve tabiatta bulunmayan düzeni kurar, 2) Yahut asabiyyet ile kendisini kahredebilecek bir kuvvetin emirlerine boyun eğer. Bu iki ihtimalden bilhassa ikincisi yazarın siyasal felsefesine daha çok cevap vermektedir.

(6) Prof. Z. F. Fındıkoğlunun İçtimaiat Metodolojisi Nazariyeleri S. 121.

(7) Prof. Z. F. Fındıkoğlunun İçtimaiat Metodolojisi Nazariyeleri S. 122.

(8) Prof. Z. F. Fındıkoğlunun İçtimaiat Metodolojisi Nazariyeleri S. 122.

Mülkiye Şeref Kitabı

(Baştarafı 27. Sayfada)

ca gösterilmektedir. Çankaya, yazar Mülkiyelilerin 2093 kitap yayımladığını tesbit etmiştir. Bunları konularına göre ayırmıştır. En başta 111 kitap ile şiir ve destan kitapları gelmektedir. 107 kitapla vergi hukuku, mevzuatı ve vergi sistemleri, 106 kitapla da tarih ve siyasî tarih gelmektedir.

5. S.B.F. Basın - Yayın Yüksek Okulu

6. Mezunin-i Mülkiyye Cemiyeti, Mülkiyeliler Birliği, Mülkiye'de Spor. Çankaya, bu bölümü de geniş olarak ele almıştır. Ancak, spor ile ilgili sayfaların, Mülkiye'nin spordaki başarıları ile orantılı olmadığını üzülerek belirtmek isteriz.

Kitabın çıkışını müjdelemekten ve içindekileri yeniden belirtmekten başka bir amacı olamayan bu yazıda, kitabın içine girememenin ve kitabı tam olarak tanıtamamanın üzüntüsü içinde olduğumuzu belirtmek isteriz. Gelecek sayımızda kitabı derinliğine tanıtmak istiyoruz. O zaman, öbür ciltlerin çıktığını da müjdeleyeceğimizi umuyoruz. Fakat, burada hemen şunu belirtmek isteriz ki, bu Birinci ve İkincil Ciltler engin bir umman gibidir. Orada, herkes her istediğini bulabilmekte, herkes kendine göre bir nokta üzerinde derinleşebilmektedir. Çankaya, titiz bir araştırmacı, kılı kırk yaran bir inceleyici olarak bize bir çok belge, bilgi sunmakta ve bunları tarafsız olarak, bir bilim adamı olarak değerlendirmektedir. Kitap, işlediği konuyu, Mülkiye'yi ve Mülkiye Tarihi'ni inceleyen bir anıt - kitap olarak gelecek kuşaklara kalacak ve iddia edebiliriz ki, bu yönünden hiç bir şey kaybetmiyecektir. Yorucu ve tüketici çalışmalarının sonuna gelen değerli arkadaşımızı, bu büyük kitabından dolayı tebrik ederiz. Çalışmalarını şükranla anmak isteriz. Öye sanıyoruz ki, gelecek Mülkiyeliler de onun çalışmalarını şükranla ve hayranlıkla anacaklardır.

YANKI

Aktarma Serbestisi

Türkiye'de yayınlanan birçok dergi ve gazeteler, iktibas serbestisiyle hazırlopçuluğu birbirine karıştırmaktadırlar. Bu çeşit gazete ve dergilere göre, haber veya makale bulmak için zahmete girmeğe lüzum yoktur. Yayınlanmış makaleleri, hiçbir kaynak göstermeden aparırsınız, olur biter!...

Dergimiz, yayın hayatına atıldığından bu yana, içindeki makaleler, çeşitli dergi ve gazeteler tarafından iktibas edilmekte, fakat çoğunda kaynak gösterilmemektedir. Bu tip dergi ve gazeteler, genel olarak adı pek duyulur cinsten olmadığından, konu üzerinde şimdiye kadar biz de durmadık. Ancak, geçen sayımızda «Teknik insangücü israfı» başlığı altında bir arkadaşımız tarafından yazılmış olan makalenin, Cumhuriyet Gazetesi'nin 4.Ocak.1969 günlü nüshasında haber şeklinde ve hiç bir kaynak gösterilmeden yeraldığını görünce, doğrusu pek şaştık.

Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun 35. ve 36. ncı maddelerine göre, aynen veya haber şeklinde kısaltılarak iktibas, ancak «kaynağın adı, tarih ve sayısından başka makale sahiplerinin adı, müstear adı veya alâmeti» zikredilmek şartıyla serbesttir. Fakat Cumhuriyet gibi ciddî tanınan bir gazete buna uymadıktan sonra, ne desek boş!...

Bir Teklif

Geçen sayımızın orta sayfasında «Aziz Mülkiyeli» başlığı altında sizlere hitap eden yazımız da çeşitli yankılar uyandırdı. Bursa'da oturan bir kardeşimiz, Mülkiyeliler Birliğinin 250 bin liralık borcuna kaynak bulmak için, şöyle bir teklif ileri sürmektedir: «Anadol otomobillerini imâl eden firmanın, fazla sipariş yapan bazı teşekküllere, kooperatiflere ve sendikalara imal ettiği otomobilleri peşin fiat üzerinden 16.000 - 17.000 lira arasında vermekte bulunduğunu işitmekteyiz. Koç Holding'te vazife almış pek çok ağabeyimiz mevcuttur. Bu ağabeylerimizin yardımı ve Mülkiyeliler Birliği kanalıyla peşin ödemede bulunabilecek üye arkadaşlarımıza yukarıda belirtilen fiatlar üzerinden birer Anadol otomobili temin etmenin büyük bir hizmet olacağı kanaatındayım. Bu hizmetin ifası sırasında, otomobil alan arkadaşlardan Birliğimiz için 500 - 1.000 lira cıvarında teberru almak da mümkün bulunmaktadır. Ucuza otomobil temin eden arkadaşlarımız, tahmin ederim ki bu fedakârlığa seve seve katlanacaklardır. Bu husus temin edildiği ve bilfarz 500 arkadaşımıza otomobil temin edildiği takdirde Birliğimizin temin edeceği teberru geliri 250 - 500 bin lira cıvarında olacaktır. Bu yolla elde edilecek gelir, Birliğimizin malî problemlerinin mühim bir kısmına çare bulacaktır.»

Mülkiyeliler, genel olarak, dar gelirli kimselerdir. Bu günkü hayat şartları karşısında geçimlerini dahi zor sağlamaktadırlar. Gücü olanlar, çeşitli imkânlardan yararlanarak, şimdiye kadar zaten birer araba sahibi olmuşlardır. Bunların dışında, peşin 16 - 17 bin lira verebilecek acaba kaç kişi çıkar ki?... Fakat Birliğimizin malî sıkıntısını gidermek için düşünüp çare aradığı için, bu okuyucumuza gene de teşekkür ederiz.

Türkiye Makaleler Bibliyoğrafyası

Millî Kütüphane Bibliyoğrafya Enstitüsü tarafından yayınlanan Türkiye Makaleler Bibliyoğrafyasında Dergimizde çıkan makaleler de yer almaktadır. Son olarak çıkan 1967/III sayılı nüshasında, Dergimizin (7) nci sayısında yayınlanan makalelere yer verilmiştir. Böylece Dergimizde yayınlanan makaleler, devamlı olarak araştırıcıların istifadesine sunulmaktadır.

Okuyucularımıza

DERGİMİZDE YAYINLANAN YAZILAR HAKKINDA DÜŞÜNCELERİNİZİ BİZE BİLDİRDİĞİNİZ TAKDİRDE, BU SAYFADA YAYINLIYACAĞIZ. BU YAZILARIN (200) KELİMEYİ GEÇMEMESİNİ RİCA EDERİZ.

Mehmet Kemal Bey

(MİLLÎ ŞEHİT)

4.Aralık.1968 günü Mülkiyeliler Birliği salonlarında açılan «Mülkiyeli Şehitler Resim Sergisi» nin büyük bir ilgiyle karşılanması üzerine, bu yazı dizisinin hazırlanmasına girişilmiştir. Şehit oluşunun ellinci yıldönümü olması dolayısıyla, ilk yazımızı Millî Şehit Boğazlayan eski Kaymakamı Kemal Beye ayırmış bulunuyoruz. Dergimiz, bu yazı dizisini hazırlamakla, aziz şehitlerimize karşı üzerine düşen bir borcu yerine getirmektedir. Şehitlerimiz hakkında bilgiler, Mülkiye Şeref Kitabı Hazırlama Bürosundan alınmıştır.

Bir dönem ki...

Mütareke döneminde İstanbul'daki havayı, o devirleri yaşamış bir gazetecimiz şöyle anlatıyor: «Birinci Dünya savaşından yenilmiş olarak çıkmıştık. Osmanlı İmparatorluğu parçalanmış, düşman yurdumuza girmişti. 30 Ekim 1918 günü imzalanan Mondros Mütarekesi gereğince İstanbul, İngiliz, Fransız ve İtalya işgali altına girmişti. Limanda düşman gemileri demirlemişti. Sokaklarda süngülü düşman askerleri dolaşıyordu. Şehir bir karanlığa gömülmüştü. İstanbul halkı, evi barkı yanmış, çırılçıplak sokakta kalmış bir insan durumundaydı. Ağır bir matem havası esiyordu. Kimse gülmüyor, kimse rahat ve geniş nefes alamıyordu. İnsanlar sevgiyi, gülmeyi, neşeyi, yaşamayı unutmuştu. Şehre çöken kâbus kalbleri dondurmuş, hayatı durdurmuştu.

İdare makinası, düşman eline geçmişti. Savaş sorumlusu sayılan büyük, küçük bütün İttihatçılar tutulup «Bekirağa Bölüğü» ne atılmıştı. «Bekirağa Bölüğü», o vakte kadar siyasî hükümlülerin hapishanesiydi. İttihatçılar «Bekirağa Bölüğü» ne girerken, orada mahpus yatan Hürriyet ve İtilâf Partisi mensupları da dışarı çıkıyorlardı. Bunlar emperyalistlerin uşağı olarak idare başına getirilmişler, Türk halkına zulmetmeye memur edilmişlerdi. Bir yandan da Kürt Mustafa adında bir düşman uşağının başkanlığı altında askeri bir mahkeme kurulmuştu. Önüne gelen tutulup bu mahkemeye veriliyor, sorgusuz sorusuz ölüme mahkûm edilip darağacına çekiliyordu.» (S.Z. Sertel Hatırladıklarım, s. 65-66). İşte Yozgat Mutasarrıf Vekili ve Boğazlayan eski Kaymakamı Kemal Bey de bu kurbanlar arasındaydı. Suçu ise, sadece görevini yapmasıydı.

Hayatı :

Kemal Bey, 1885 yılında doğmuştur. Babasının adı Ârif'dir. 1908 yılında Mülkiye'yi pekiyi derece ile bitirmiştir. Maiyet Memurluğu stajını bitirdikten sonra, sırasıyla 1911 de Toyran, 1912 de Gebze, 1913 de Karamürsel, 1915 de Boğazlayan Kaymakamlıklarında bulunmuştur. Bu son görevinde gösterdiği üstün başarı dolayısıyla Yozgat Mutasarrıf vekilliğine yükseltilmiş, bura-

dan İzmit Muhacirin İskân Müdürlüğüne ve daha sonra Konya Zerriyat Müfettişliğine getirilmiştir. Bu görevinde iken, tutuklanarak İstanbul'da Sansaryan Hanına gönderilmiş, sonra Bekirağa Bölüğüne nakledilmiştir. Bu sırada biri erkek, ikisi kız olmak üzere üç çocuk babası idi.

Suçu ne idi?

Birinci Cihan Savaşı başlarında, Ruslar Doğu Anadolu'da taarruza geçince, Ermeni Komitacılar ayaklanmışlar, Türk kasaba ve köylerini basmağa başlamışlardı. Bir yandan düşmana yol gösterirlerken, diğer yandan bastıkları kasabalarda taş üstüne taş bırakmıyor, çoluk çocuk, genç ihtiyar, hasta sakat, kim ellerine geçerse öldürüyorlardı. Doğuda Ermenilerin yaptıkları tam bir vahşet ve katliâm halini almıştı. Kars'dan Sıvas'a kadar köy ve kasabalarda yaşayan Türk halkı dehşet içindeydi. Bu katliâmı, gene ermenilerin kurmuş oldukları Taşnak ve Hınçak komiteleri yönetiyordu.

İşte o tarihlerde iktidarda bulunan İttihat ve Terakki Hükûmeti, bu vahşiyane cinayetlere bir son vermek üzere, Devletler Hukuku Yasalarını uygun bir çareye başvurdu. Anadolu'da bulunan Ermenilerin «Taklil ve Tehcir» ine karar verdi. Bu karar gereğince, Boğazlıyan Kaymakamlığına Hükûmetten gelen bir şifre emrinde, ilçe sınırları içindeki bütün ermenilerin 24 saat zarfında Suriye yönünde yola çıkarılması emrediliyordu. Bu, şüphesiz zor bir işdi. Boğazlayan'daki Ermeniler, orasını yurt biliyorlardı. Yurdu terketmek, elbette kolay olmazdı. Çok gözyaşı döküldü. Fakat Kaymakam Kemal Bey, göç işini bizzat denetimi altında yürüttü. Hiç kimsenin burnunun dahi kanamasına meydan vermedi.

Savaş bitince, başta Padişah Vahidettin olmak üzere Hürriyet ve İtilâf Partisi ileri gelenleri, emperyalistlere yaranmak sevdasına düştüler. İttihat ve Terakki partisinin sorumluları yurt dışına kaçmışlardı. Yerlerine bir kurban aranıyordu. Bu kurban da Kemal Bey oldu.

Kürt Mustafa Paşa Divanı, alelacele bir muhakemeyle, Kemal Beyin idamına karar verdi. (9.Nisan.1919, Çarşamba) Ne var ki bu, haksız bir karardı. Mahkemenin asıl başkanı Hayret Paşa, böyle bir davayı görmekten istinkâf etmişti. Padişah Vahidettin, kararı doğrudan doğruya onaylıyamadı. Şeyhülislâm Mustafa Sabri Efendi fetva vermiyordu. Sonunda Padişahın ve etrafının baskısıyla Şeyhülislâm : «Dıvan-ı Harb-i Örfi tarafından idame mahkûm edilen Kemal'in muhakemesi hak ve adle muvafık bir surette icra edilmiş olduğu takdirde..» şartını öngören bir fetva yazdı. Fakat, önceden kararlaştırılan dramın oynanması gerekiyordu.

Kemal Beyin İdamı ve Yankıları :

10.Nisan.1919 Perşembe günü saat 17 de. Kemal Bey Bekirağa bölüğünden alınarak, Beyazıt Meydanında kurulan sehbanın altına getirildi. Meydanı hıncahınç dolduran Ermeniler sevinç çığlıkları atıyorlardı.

Kemal Bey metanetini hiç bozmadan, celladın verdiği beyaz gömleği giydi. Son söz olarak:

— Borcum var, servetim yok, üç çocuğumu Millet uğruna yetim bırakıyorum, yaşasın Millet, dedi ve vasiyetnamesini verdi. Sonra iskemleye çıkarak, yağlı ipi boğazına geçirdi.

Babası tarafından alınan naşı Kadıköy'e götürüldü. Ertesi gün muazzam bir cenaze töreni

düzenlendi. Tıbbiyeli öğrenciler, «Türklerin büyük şehidi Kemal Bey» yazılı bir çelenkle törene katıldılar. Cenaze, Kadıköy Karakolu önünden geçerken, Karakol, bayrağı yarıya indirdi, subay ve askerler selâma durdular. Cenazenin geçtiği sokaklarda halk ağlayarak, bu mateme katıldı.

Kemal Bey, millî ve dinî bir törenle, Kadıköy'deki Mahmut Baba mezarlığına gömüldü. Halen orada yatmaktadır.

Etkisi :

Kemal Beyin idamı, küllenmiş olan millî bilinci uyandırmış; düşmanın oyuncağı olan bir Hükûmetin ve Mahkemenin kararını millet tanımamıştır. Böylece Millî Mücadelenin ilk tohumları atılmıştır.

Kadirbilir Türk Milleti, bu aziz şehidini unutmamıştır. 14.10.1922 tarihli ve 271 sayılı kanunla Kemal Bey «Millî Şehit» olarak nitelendirilmiştir. 1962 yılında Boğazlayan İlçesinde yapılan bir ilkokula «Şehit Kemal Bey İlkokulu» adı verilmiş, 1965 yılında da Yozgat Valiliği Boğazlayan İlçesinin adının, Millî Şehit Kemal Bey olarak değiştirilmesine karar vermiştir.

Ellinci ölüm yıldönümünde, aziz şehidimizin hatırasını saygıyla anıyoruz.

DERGİNİN NOTU : Şehit Kemal Bey hakkında daha fazla bilgi edinmek isteyenler, Sayın Ali Çankaya tarafından hazırlanan ve şu sırada baskıda olan Mülkiye Şeref Kitabına başvurabilirler.

3 Ayın Konuları

Devlet Görevlileri ve Personel Kanunu

Türk devletinin görevlileri ile ilgili olarak yapılan düzenlemelerin tarihi elbette çok eskidir. Osmanlı devletinin kuruluş yıllarında yapılan bu düzenleme büyüme yıllarında daha da kuvvetlenmiş ve bozulmadan uygulandığı yıllarda da iyi sonuçlar vermiştir. Ancak, zamanla bozulan bu teşkilât gene de çarkları işletebilmiştir. Son yıllarda karşılaşılan malî güçlüklerin yanı sıra başlayan maaş verememe durumu hem bir yandan rüşvetlere yol açmış hem de işlerin iyice aksamasını doğurmuştur. Cumhuriyet hükûmetleri, dar bütçe olanakları içinde görevlileri düşünmüş, en dar zamanlarda bile onların iyi yaşamalarını sağlamağa çalışmıştır. 1940 yıllarına kadar devam eden bu çağ, İkinci Dünya Savaşı'nın karaborsa çılgınlıkları ile artan fiyatlarından sonra bitmiştir. Bir zamanlar en müreffeh sınıf olarak görülen devlet görevlileri, bundan sonra acınacak hale düşmüştür. Her sonraki sınıf önceki sınıflardan daha iyi olanaklarla iş bulmağa başlamış ve eski memurlar hep mağdur durumda kalmıştır. Bugün, devlet dairelerine memur olarak girenlerin sayısı yirmi yıla göre pek düşüktür. Hele yüksek okulu bitirenlerin baremin bugünkü kısır rakamları ile devlete görevli olarak girmeleri yolunda hiçbir eğilimleri yoktur. Bütün devlet dairelerinde bir üst tabaka vardır, fakat alttan süren bir filiz yoktur. Bugün devlet dairelerinde çalışanların, özellikle Ankara'daki bakanlıklarda çalışanların çoğu iktisadî devlet teşebbüsleri görevlisidir.

Sakat uygulama :

Bakanlıklarda çalıştırılan iktisadî devlet teşekkülü görevlilerinin bu çalışmaları sakattır. Çünkü, Anayasaya göre, devlet hizmetinin devamlı devlet görevlileri eliyle görülmesi esastır. Bunun yanında şu husus da vardır: Bir iktisadî devlet teşekkülünün yedinci dereceden bir görevlisi Bakanlıkda çalışırken genel müdürüne emir yazmakta, daha üst kademedekiler ise bu emri imzalamaktadırlar. Ayağın başa eğemen olması gibi bir durumdur bu. Fakat, genel müdür de bundan memnundur, çünkü bu kanalla işlerini daha hızlı olarak yürütebilmektedir bu bakanlıkta.

Bu uygulama 440 sayılı kanunun geçici sekizinci maddesinin yanlış uygulamasından ileri gelmektedir. Kanunun bu maddesinde, bakanlıklarda çalışan iktisadî devlet teşebbüsü görevlilerinin, teşkilât kanunları çıkmamış bakanlıklarda teşkilât kanunları çıkıncaya kadar ve en çok üç yıl süreyle çalışmalarını hükme bağlamıştır. Bu üç yıl çoktan geçmiştir. Fakat, Bütçe kanunlarına konulan uzatmalarla uygulama sürüp gitmektedir. Teşkilât kanunları çıkmamış bakanlıklar için bir dereceye kadar yerinde görülebilecek bu uygulamanın, teşkilât kanunları bulunan bakanlıklar için doğru olmadığı ortadadır.

Bu uygulama, yeni görevli bulunamamasından ileri gelmektedir. Personel Kanunu uygulanmadıkça buna çare bulunamaz. Bugün, teşkilât kanunları bulunan bir çok bakanlıkta, fazla para verilebilmesi için bazı genel müdürler de bu uygulama içindedir. Bunların personel Kanunu'nun çıkmasını, uygulanmasını istemeleri düşünülebilir mi? Altın yumurta yumurtlayan tavuğu kesecek saflar kaldı mı artık..

Yevmiyeli personel :

Devlet görevlileri arasında bir de yevmiyeli personel ucubesi vardır. Tamamen geçici görevli olan ve Anayasaya göre daimî görevleri yapması mümkün bulunmayan bu gibi personel, bugün müsteşarlık bile yapmaktadır. Formül de müsteşarlık kadrosuna vekâleten tayindir. Daimî görev yapması Anayasaya göre mümkün bulunmayan bir kişinin bu yolla daimî görev yapması nasıl mümkün olur, bilemeyiz. Sayıştay bu gibi konulara eğilemez mi acaba? Bütün işlemlerin keenlemyekün olduğu ileri sürülemez mi?

Tazminat dünyası :

Bugün, bir çok baskı grubu, yaptıkları baskılarla tazminatlar koparmıştır. Cumhuriyet Gazetesi'nin 18.1.1969 tarihli nüshasında yayımlanan bir habere göre 50 ye yakın tazminat kanunu uygulanmaktadır bugün. Bu yazıyı, ibretle okumanız için buraya alıyoruz:

«Devlet hizmetinde çalışan bir kısım personele, değişik miktar ve çeşitli adlar altında, 50'ye yakın tazminat uygulanıp ödendiği tesbit

edilmiş, aynı nitelikte görev yapan memurlar arasında farklılık ve dengesizlik yaratan bu durumun şikâyetlere yol açtığı öğrenilmiştir.

Zaman zaman politik ve toplumsal nedenlerle, tasarı ve teklifler halinde Meclislere aksettirilip, kanun halini alan söz konusu tazminatların uygulamasında, çoğunlukla karışıklıklar meydana gelmektedir.

Yürürlükte bulunan tazminatlar şöyle sıralanmaktadır:

Çeşidi	Miktarı
TBMM memurları ihtisas	150—700
Uçuş hizmetleri	270—1296
Tapu ve kadastro ölçücülerine	700—1500
Dalgıç ve balıkadamlara	297—1270
Sağlık Bakanlığı Hastanelerindeki asistanlara	200
Sağlık Bakanlığına bağlı doktor, dişçi, eczacı, biyolog ve kimyagerlere	600—1000
Sosyalizasyon bölgesinde çalışan doktorlara	2800—4400
Sosyalizasyon bölgesindeki yardımcı sağlık personeline	800—2000
İlkokul öğretmenlerine ödenek	100—150
Anayasa Mahkemesi Başkan ve üyelerine	1620
Anayasa Mahkemesi memurlarına	100—500
Hâkim ve savcılara ödenek	700—1620
Adalet Bakanlığı başkâtip, icra memuru, mübaşir ve gardiyanlara	75—150
İstatistik Enstitüsü memurlarına	550—800
Devlet Plânlama Teşkilâtı mukavelelilerine	300—7000
Devlet Personel Dairesi Gn. Sek. ve üyelerine	800
TBMM'nde görevli polislere	100—150
TBMM hizmetlilerine	50
Danıştay meslek memurlarına	400—1630
Danıştay idari memurlarına	100—250
Millî istihbarat memurlarına ödenek	350—1620
Orman Tahdit Komisyonu Başkan ve üyelerine	700
Temyiz ve İtiraz Komisyonu Başkan ve raportörlerine	150—650
Emniyet Genel Müdürlüğü memurlarına	75
Ordu, emniyet ve gümrük muhafaza tâyın bedeli	165
Petrol Dairesi mukavelelilerine	3000—7000
Hizmet ve seyis eri	200
Sayıştay Başkan, üye, savcı ve genel sekreterine	1620
Sayıştay diğer meslek memurlarına	400—650
Sayıştay idari memurlarına	100—250
Veterinerlere	500—1000
Üniversite öğretim üye ve yardımcılarına	200—1000
Üniversite asistanlarına	200—500
TBMM doktorlarına ihtisas	1000
Cumhurbaşkanlığı Başyâver ve Başdoktor	800—1000
Diyanet İşleri Başkanı temsil	150—1000
Yüksek ve orta öğretim ders saati	300—800
Sağlık personeli full-time (âzamı)	2500
Askerî doktorlar	1080—2700
Toplum polisi	250
Kaza tazminatı	90—525
Kıta tazminatı	135—2700
General, amiral	750
Sağlık Bakanlığı ek görev	100—400
Ziraî mücadele ve karantina	100—500

Öte yandan, bugün komisyonlarda, ya da Meclis ve Senato gündemlerinde 10 kadar tazminat kanununun bulunduğu ve ayrıca mevcut tazminatları artırmayı öngören pek çok teklif ve tasarının varlığı öğrenilmiştir.»

Bu tazminatları alanların Personel kanunu'nun uygulanmasını istemeyecekleri tabiî değil mi?

Devlet Plânlama :

Devlet Plânlama Teşkilâtı'nın 48 kişilik kadrosunun 480 kişi olduğu yasama organlarında söylenmiştir. Bu Teşkilât, asgari 3500 olarak tesbit ettiği bir tabanla görevli çalıştırmaktadır Bu Teşkilât da, bu imtiyazın ellerinden çıkacağını bildikleri için Personel Kanunu karşısındadır. 10 bin lira ücret alan bir kişinin Personel Kanunu için lehte mütalâa vermesi elbette istenemez. Ama, aç olanları da düşünmek gerekmekte ve bu Teşkilât sosyal adaletin kurulması için plân ve program yapmaktadır. Bütün görevleri üzerine alarak ve bazı kişileri de buraya kaydırarak bütün işler yürüyebilir mi? Mucizeler yaratmağı düşünen bu teşkilât sorumluları, bir gün acı gerçekle karşılaşırlar elbette. İşleri hızlandırmak üzere kurulan yeni şubeler, bürokrasi yüzünden işleri uzatmaktadır.

İş duaya kaldı:

Devlet görevlisi fazla maaş almaktan vazgeçti. Hiç olmazsa sosyal haklar uygulansa. İşçinin bütün aile fertlerine bedava ilâç verilir. Memur, aile fertlerinin hasta olmamasına dua eder. İşçi, toplu sözleşmelerle her yıl saat başına ücretini artırır. Artırılmazsa grev yapar. Memur, devlete zeval vermemesi için Allaha dua eder. Memur sendikaları iş yapamaz, bazı yerlerde yalnızca namaz kılınması için yer sağlar ve oralarda dua eder.

Şimdi de bir yol bulabilsin de Personel Kanununu uygulasın diye Hükûmete dua edilmektedir.

Ankara'yı Sel Aldı

1 Mart 1969 tarihinde, Kurban Bayramı'nın üçüncü günü İmrahor deresi taştı ve Ankara'yı bildiğimize göre, üç oldu. Birinci Hatip Çayı'nın değil ya sel. Ama Ankara'yı basması da, bizim su bastı. Türküdeki gibi hep Çarşamba'yı alacak azizliğindendi, bu çayın geçtiği yerler sel suları ile yıkıldı, eşyalar yok oldu, insanlar öldü. İkincisi, Çubuk çayının, Çubuk barajının sularının bırakılmasiyle kabarmasından ileri gelmişti. Çayın geçtiği yerlerdeki evler yıkıldı, insanlar öldü ve eşyalar kullanılmaz hale geldi. Bu kez ise İmrahor deresi, bilinmeyen bir nedenden dolayı taştı, evler yıkıldı, eşyalar kullanılmaz oldu ve çok şükür bir kişicik öldü.

Birinci taşkının nedeni belirli bir bölgeye belirli bir zaman içinde çok dolu ve yağmur düşmesi idi. Öyle dediler. İkincisinin nedeni ise baraj'da su toplanması, bunun tehlike yaratması ve tehlikeyi önlemek üzere bazı kapakların açılmasıydı. Öyle dediler, inandık. Bu kez ise bir sel kapanının yarılması olduğu söylendi, Cumhuriyet Gazetesi'nin 3 Mart 1969 tarihli nüshasında yarılan sel kapanının bir fotoğrafı vardı. Fotoğrafın altındaki yazıda, bu kapan bir bahçe duvarına benzetiliyordu. Fakat, halk arasında, suçun bir köylüye yüklendiği söylendi. Biz inanmadık. Güya, köylü, göl kıyısındaki evinin sular altında kalmaması için gölün ucundaki kapakları açasıymış. Kapaklar açılıncda da sel kapanı patlayacıymış. Bilmiyoruz bütün bunları. Ama, Cumhuriyet Gazetesinin yazdığı tekzip edilmediğine göre ona inanmak gerekiyor.

Bir bahçe duvarı misillû bir sel kapanı yapılır mı? Teknokrasinin teknikten başka bütün bilim dallarında da yedi tulâ sahibi olduklarını söyleyip duran kişilerine göre ilur. Olur elbette. Ama, sonu da böyle olur. Herhalde, bu su kapanı yapılırken bir hesap yapılması gerekir. Hesaptan önce ise, yıllar boyunca bu derenin taşkınları ve taşkınların durumu tesbit olunur. Bunlar yapılmadan yapılan hesap elbette iyi sonuç vermez. İyi sonuç vermeyecek bir hesapla yapılan sel kapanı da sulara dayanamaz, onların aşkından erir.

Teknik, hesap ve kitap demektir bildiğimize göre. Alınan bol paraların doğurduğu olanaklarla gece eğlencelerinde uyumayan kişlerin mabaşlarında da uyumaması, hesapları doğru yapması, incelemeleri iyi yürütmesi gerekir. Sonunda ortaya çıkan zararın ödenmemesi gibi bir maddî ve manevî sorumluluk karşısında susmak her şeyi halletmez. Bir sel kapanı yıkılır, Ankara'yı sel alır, bilânço bazılarına göre önemsiz sayılır. Ya büyük bir baraj yıkılırsa.. İşte o zaman ne olur? Allah bizi korusun o zaman.

Bu, bir hükûmet işi değildir. Hükûmeti sorumlu görmek de mümkün değildir bu işte. Burada asıl sorumlu olan, teknik elemanlardır. Ama, onları bulup çıkarmak mümkün değil ülkemizde. Ankara'daki Atatürk Kapalı Spor Salonu'ndan önce yapılıp da yıkılan salonun sorumlusu bu güne kadar ortaya çıktı mı? Ankarayı ikinci sel baskısınında yıkılan üç yıllık köprülerin sorumlusu bulundu mu? O yıkılan köprülerin yanında dimdik ayakta duran köprülerin yapıcıları, o eski ustalar acaba üzülmedi mi evlâtlarının yaptıkları köprülerin şeker gibi erimesinden?

Yazık.. Demek tekniğimiz ve hesap yeteneğimiz bu kadar geriledi.

Kanlı Pazar

«Kanlı Pazar» diye anılan olayların üzerinden bir süre geçtiği için, şimdi daha soğukkanlı olarak düşünmek olanağına sahibiz.

Mesele nedir? Bazı kuruluşlar, bir miting yapmak üzere yetkili makamlardan izin almışlardır. «Yetkili makam» bu izni verirken, izin isteyen kuruluşların niteliğini, sosyal ve siyasal eğilimlerini, mitinge kimlerin katılacağını, mitingde neler konuşulacağını, nelerin protesto edileceğini kesinlikle biliyordu. Ve yetkili makam, bütün bunları bildiği halde izin verdi. O halde bu miting, yasalara uygun bir toplantıdır. Bunun için yasaların himayesi altında olması gerekirdi. İşte mesele budur. Bu toplantıya katılanların aşırı solcu oldukları, ortaya attıkları sloganların milletin büyük çoğunluğunca uygun görülmediği, ileri sürülen görüşlerin vatandaşları çileden çıkardığı yolundaki iddialar doğru kabul edilse bile, bu iddiaların hukuken hiç bir kıymeti olmadığı açıktır. Zira toplantı için yetkili makamdan izin alınmış olması kâfidir. Toplantıda, yasaların çizdiği sınırlar aşılırsa, yargı organları bunları cezalandıracaktır.

Oysa kanlı pazar günü cereyan eden olaylar hepimizin malûmu.. Ölenler, yaralananlar... Akla gelen soru şu: kanuna uygun olarak yapılan bir toplantıyı, görevli makamlar niçin himaye etmediler?

Bu soruya iki türlü cevap verilmiştir:

1. Toplantı, kanunen himaye edilmek istenmiştir. Ancak, çıkan olaylar karşısında olaylar karşısında güvenlik kuvvetlerinin gücü yetersiz kalmıştır.
2. Milletin çoğunluğunca benimsenmeyen, milletin huzurunu kaçırmaktan başka bir işe yaramayan toplantıların kanunen himayesi gerekmez.

Birinci cevap tatmin edici olmaktan çok uzaktır. Güvenlik kuvvetlerimizin gücüne inanmazsak, bu vatan yaşanılır olmaktan çıkar.

İkinci cevap ise, hukuk devleti fikrine tüm zıddır. Sık sık hukuk devleti olduğumuzu söyler, dururuz. Bir takım yasalara sahip olmak, hukuk devleti olmak için yeterli değildir. Bu yasaları uygularken, kişisel duyguları, inançları ve kanıları bir tarafa bırakıp, objektif esaslara göre hareket edebilmek lâzımdır. Hukuk devleti bu noktadan başlar.

İster solcular tarafından düzenlenmiş bir toplantı sağcılar tarafından dağıtılsın, ister sağcıların düzenlediği bir toplantıya solcular hücum etsin; sonucu itibariyle bunlar bir hukuk devletine yaraşmayan hareketlerdir. Birazcık daha hoşgörürlü davranıldığı takdirde, iş kardeş kavgasına gider.

Taksim Meydanında günahsız bazı vatandaşlarımız ölmüş, birçok kişi de yaralanmıştır. Fakat en büyük yarayı, hukuk devleti fikri almıştır. Asıl üzüntü duyulacak nokta budur.

Olaylar

Danıştay 1. Daire Başkanı Sayın İsmail Hakkı Ülgen, (Danıştay Başkanlığına),

Danıştay Baş Yardımcılarından Sayın Samim Gökyar, (Danıştay Üyeliğine), seçilmiş;

Emekli Sandığı Gnl. Md. Muavini Sayın Sabri İşbakan, aynı teşekkül Genel Müdürlüğüne atanmış;

Pet. - Kim. Hukuk Müşaviri Ziya Torun özel sektöre geçerek, Tüborg Genel Müdürü olmuştur.

Kendilerini tebrik eder, başarılar dileriz.

★ ★

Birliğimiz Olağan Bütçe Genel Kurulu 26.Ocak.1969 pazar günü Genel Merkez Salonunda toplanmış, 1968 yılı faaliyetlerini müzakere ederek, 1969 yılı Bütçesini tasdik etmiştir.

Aynı toplantıda 1965 - 1967 Eşya Piyangosuna ait kesin hesaplar da tetkik ve müzakere edilmiş; (433.246,51) lira hasılât, bilet baskısı dahil (16.882,60) lira masraf yapıldığı görülmüştür.

Birliğin gösterdiği inkişaf ve meslek konularındaki titiz çalışması dolayısiyle faaliyetleri takdir edilen Yönetim Kurulu ibra edilerek, 1969 yılı Bütçesi tasdik edilmiş ve yeni yıl için çeşitli temenniler yapılarak geç saatlere kadar hasbıhal edilmiştir.

1969 yılının da Birlik için başarılı olmasını dileriz.

★ ★

47. Dönem Kaymakamlık Kursu sonuçlanmış ve (28) genç kardeşimiz kuralarını çekerek yurdun çeşitli bölgelerine dağılmışlardır.

Ertesi gece, Genç Kaymakamlarımıza, Birliğimizce, bir yemek verilmiş ve bu münasebetle orta ve genç kuşak, (Kaymakamlık Mesleğinin) hazzını bir arada tatmak fırsatını bulmuşlardır.

Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı

6326 sayılı PETROL KANUNU'nun 1954 yılında kabulünden sonra T.P.A.O. «TÜRKİYE'de Petrol ameliyelerini, icabında Petrol ve Petrol Mahsullerinin Alım, Satım ve Tevziini yapmak ve faaliyet mevzuuna dahil işler için her türlü ticarî muamelelere girişmek ve yine faaliyeti ile ilgili olmak üzere Ticaret Şirketleri kurabilmek, TÜRKİYE'de ve Yabancı memleketlerde kurulmuş bu nevi Şirketlere iştirak etmek gayesiyle» 1954 yılında 6327 sayılı Kanun gereğince kurulmuş ve 1955 yılında faaliyete geçmiştir.

T.P.A.O. en büyük önemi Petrol aramalarına vermiş ve kurulduğu günden beri bu alandaki yatırımı 600 milyon lirayı aşmıştır. Halen 6 adet Petrol Arama Sahası keşfedilmiş olup, bu sahalarda 1968 yılında istihsal edilen Ham Petrol Bir Milyon tonu aşmıştır.

Ham Petrol'ün kendi Rafinerilerimizde rafinajı büyük kâr sağlamaktadır. Artan yurt tüketimi karşısında T.P.A.O. bütün rafinerilerini tevsi edecek ve 1970 yılında Rafineri kapasitesini 25 milyon tona çıkartacaktır. Halen Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı BATMAN RAFİNERİSİNİN kapasitesi 700 bin ton, İPRAŞ RAFİNERİ'sinin kapasitesi ise 2,2 milyon tondur. İZMİR"de kurulmakta olan rafineri 1971 de faaliyete geçecek ve başlangıçta 3 milyon ton kapasitede çalışacaktır. KARADENİZ'de kurulacak rafinerinin de başlangıç kapasitesi 3 milyon ton olacaktır.

Petrol Sanayiinin önemli faaliyetlerinden birisi de Petrol'ün nakil edilmesidir. Petrol nakliyatı Boru - Hattı, Deniz, Demiryolu ve Karayolu ile yapılmaktadır. Yurdumuzdaki Boru hatlarının en büyük kısmı T.P.A.O.'ya aittir. Bunlardan en önemlisi 495 kilometre uzunluğunda olan BATMAN - DÖRTYOL Boru - Hattı'dır. T.P.A.O. bu hatta 1967'de 2 milyon ton Ham Petrol nakletmiş olup, bu miktar 1968'de 2,5 milyon tonu aşmıştır.

Pazarlama faaliyetleri; RAFİNERİ SATIŞLARI, toptan piyasa satışları ve perakende satışlar olmak üzere 3 ana gurupta toplanır. Yurdumuzda 6 tane petrol satıcısı Şirket bulunmaktadır. 4'ü özel Şirket olan satıcılardan T.P.A.O. ve Petrol Ofisi Kamu Sektörüdür. Bunlardan başka Petrol'dan istihsal edilen Sıvı Gazların Satışını yapan pek çok şirket vardır.

T.P.A.O.'nun iştiraklerinin çalışmalara çok başarılı olmuş tesis halinde olan Petro - Kimya A.O. hariç diğer üç iştiraki önemli miktarda kâr etmiştir.

İPRAŞ : Sermayesinin % 51'i T.P.A.O.'na olan İSTANBUL PETROL RAFİNERESİ'nin yıllık kapasitesi 2,2 milyon ton olup, ikinci beş yıllık plân döneminde 5,5 milyon tona çıkarılacaktır.

PETKİM : PETRO - KİMYA A.O.'nun % 55 hissesi T.P.A.O.'na ait olup 1969 yılında tamamlanarak hizmete açılacak, plâstik maddeler, sentetik lifler, sentetik kauçuk, deterjanlar ve diğer kimya maddeleri imal edecektir.

İPRAGAZ : Petrol Gazları Sanayii ve diğer tabiî gazlar sanayii tesis etmek, işletmek ve satmak gayesiyle kurulmuştur.

ISILIT : T.P.A.O. ve PETROL OFİSİ tarafından müştereken kurulmuştur. Gayesi yurdumuzun hızla sanayileşmesi karşısında artan sanayi yakıtı ihtiyacını en seri şekilde piyasaya arzetmektir.